

Vlaams
Parlement

stuk **37-B** (2012-2013) – Nr. 1
ingediend op 13 november 2012 (2012-2013)

Verslag

van het Rekenhof

over internationale mobiliteit in het kader van Erasmus



Rekenhof



Internationale mobiliteit in het kader van Erasmus



Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement
Brussel, november 2012



Rekenhof

Internationale mobiliteit in het kader van Erasmus



Verslag goedgekeurd in de Nederlandse kamer van het Rekenhof op 6 november 2012
Vlaams Parlement, Stuk 37-B (2012-2013) – Nr. 1

Inhoud

Lijst met afkortingen	5
Samenvatting	7
Hoofdstuk 1	
Inleiding	11
Hoofdstuk 2	
Erasmus: een Europees programma, met medewerking van de deelnemende staten	13
2.1 Europa 2020, Een Leven Lang Leren en Erasmus	14
2.2 Raaklijnen met de Bologna-conferentie	15
2.3 Organisatie	16
2.4 Programmamiddelen	16
2.5 Deelnemers	17
Hoofdstuk 3	
Vlaams Erasmusbeleid	19
3.1 Vlaams beleidskader	20
3.2 Onderbouwing en bijsturing van het beleid	20
3.3 Afstemming op specifieke doelstellingen	22
3.4 Bepaling van het budget	23
3.5 Bepaling van de mobiliteitstoelage	23
3.6 Conclusies	26
Hoofdstuk 4	
Nationale autoriteit en EPOS	27
4.1 Verplichtingen van EPOS en nationale autoriteit	28
4.2 EPOS-werkprogramma	29
4.3 Primaire en secundaire controle	30
4.4 Bepaling van de mobiliteit	31
4.5 Financiering van de werking van EPOS	32
4.6 Monitoring en evaluatie van de activiteiten	33
4.7 Bekendmaking van het programma op nationaal niveau	33
4.8 Organisatorische inbedding	33
4.9 Conclusies	34
Hoofdstuk 5	
Organisatie van mobiliteit in universiteiten en hogescholen	37
5.1 Europese aanbevelingen	38
5.2 Hogeronderwijsinstellingen als organisatoren	38
5.3 Beleidsformulering bij universiteiten en hogescholen	38
5.4 Opvolging en sturing van mobiliteitsbeleid	39
5.5 Kwalitatieve eisen voor studentenmobiliteit	40
5.5.1 Selectie van studenten	40
5.5.2 Interinstitutionele overeenkomsten	40
5.5.3 Studie en –stageovereenkomsten	41
5.5.4 Erkenning van succesvol uitgevoerde buitenlandse studieperiodes	42
5.5.5 Kwaliteitsbewaking op buitenlandse studieperiodes	43
5.6 Stagemobiliteit	44
5.7 Docentenmobiliteit	45
5.8 Conclusies	45

Hoofdstuk 6	
Opvolging van de resultaten	47
6.1 Opvolging van Erasmus en Bologna	48
6.2 Vlaamse participatie van studenten en docenten aan Erasmus	50
6.2.1 Studentenmobiliteit	50
6.2.2 Docentenmobiliteit	51
6.2.3 Geografische spreiding van mobiliteit	53
6.3 Conclusies	53
Hoofdstuk 7	
Algemene conclusie	55
Hoofdstuk 8	
Aanbevelingen	59
Hoofdstuk 9	
Reactie van de minister	61
Bijlage 1	
Evolutie Erasmus studenten- en docentenmobiliteit in absolute cijfers	64
Bijlage 2	
Erasmus studenten- en docentenmobiliteit per gastland	67
Bijlage 3	
Aandeel Erasmus-studenten in totaal aantal afgestudeerden	69
Bijlage 4	
Antwoord van de Vlaamse minister van Onderwijs	70

Lijst met afkortingen

DHO	Databank Hoger Onderwijs
DS	Diploma supplement
ECTS	European Credit Transfer and Accumulation System
EILC	Erasmus Intensive Language Course
EPOS	vzw Europese Programma's voor Onderwijs, Opleiding en Samenwerking
EPS	Erasmus Policy Statement
EU	Europese Unie
EUC	Erasmus University Charter
LLP	Lifelong Learning Programme
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
VLOR	Vlaamse Onderwijsraad

Samenvatting

Erasmus is een subprogramma van het Europees programma *Een Leven Lang Leren*, met voornamelijk acties voor mobiliteit van studenten en docenten in het hoger onderwijs. De EU wil dat tegen 2012 drie miljoen personen met Erasmus mobiel zijn geweest. Zij streeft ook naar een kwalitatief hoogwaardige mobiliteit en een evenwichtige geografische en vakinhoudelijke spreiding. De Bologna-conferentie sloot daarbij aan, met als doelstelling dat 20% van de afgestudeerden tegen 2020 een buitenlandse studie-ervaring moet hebben. De Vlaamse onderwijsminister formuleerde een specifiek streefcijfer voor Vlaanderen, namelijk 15% op het einde van het academiejaar 2015-2016. Voor de studentenmobiliteit verleent de Vlaamse Gemeenschap, naast de Europese Unie, een mobiliteitstoelage.

Het Rekenhof heeft het Vlaams beleid inzake Erasmus onderzocht, in het bijzonder zoals dat wordt uitgevoerd door de nationale autoriteit, het nationaal agentschap EPOS en de hogeroponderwijsinstellingen.

De Vlaamse overheid beschikt niet over voldoende adequate gegevens over de gerealiseerde mobiliteit die haar beleid helpen te onderbouwen en bij te sturen. De conclusies en aanbevelingen uit beschikbare studies en adviezen hebben bovendien nog niet geleid tot veel concrete maatregelen. Het actieplan dat de minister tegen eind 2010 zou opstellen, werd nog niet vastgesteld. Het Vlaamse begrotingskrediet is niet afgestemd op de optimale toelage of het beoogde aantal deelnemers en de Vlaamse Regering liet na jaarlijks de mobiliteitstoelage te bepalen, zoals decretaal voorgeschreven. De minister stelde na de aanvang van het academiejaar een globale subsidie vast, zodat EPOS de hoogte van de individuele toelage zelf moest bepalen. Door laattijdige beslissingen en wijzigingen waren studenten en onderwijsinstellingen ook lang onzeker over de definitieve toelage. Dat stimuleert niet tot effectief deelnemen aan Erasmus.

EPOS heeft in zijn werkprogramma vooral algemene kwantitatieve doelstellingen bepaald, echter zonder tijdspad. Het heeft weinig aandacht voor de realisatie van specifiekere (kwalitatieve) doelstellingen. De nationale autoriteit heeft het agentschap daar niet op gewezen. Volgens de controle van de nationale autoriteit stond de boekhouding van EPOS nog niet op punt en was de interne controle niet sluitend. De nationale autoriteit en EPOS werken in de praktijk binnen het departement, maar dat heeft niet altijd geleid tot een goede samenwerking. Het kan ook de onafhankelijkheid van de controles van de nationale autoriteit onder druk zetten. EPOS, een vzw opgericht buiten het kader van beter bestuurlijk beleid, twee afdelingen van het onderwijsdepartement en de vzw Flamenco hebben opdrachten op het domein van internationale mobiliteit. Dat leidt tot een versnipperd beleid.

EPOS verdeelt de middelen over de onderwijsinstellingen te veel op grond van hun *past performance* en stuurt die te laat en soms ontoereikend bij. Deze factoren belemmeren een mobiliteitsverhoging. EPOS informeert de studenten, maar verstrekt niet altijd tijdig duidelijke informatie over de mobiliteitstoelage en stimuleert de mobiliteit onvoldoende actief.

De universiteiten en hogescholen ondernemen te weinig acties om de studenten tot deelname aan Erasmus te stimuleren. De instellingen formuleren wel een algemeen internationaliseringsbeleid, waarvan Erasmus een onderdeel vormt. Ze evalueren de kwantitatieve gegevens en de kwaliteit van de Erasmusmobiliteit te beperkt. Zelden vragen ze opleidingen zwakke prestaties te verantwoorden en te remediëren.

De hogeroponderwijsinstellingen organiseren de mobiliteit met instellingen uit het buitenland waarmee ze een overeenkomst hebben afgesloten. Alle studenten die deelnemen aan Erasmus hebben een studie- of stageovereenkomst. Sommige opleidingen selecteren of rangschikken Erasmusstudenten echter mede op grond van hun studieresultaten op een weinig

transparante wijze, wat bovendien niet strookt met de Europese en Vlaamse doelstellingen als dat criterium te bepalend is. Weinig instellingen gaan na of de partnerinstelling voldoende kwaliteitsgaranties biedt. De instellingen hanteren sterk uiteenlopende normen voor de samenstelling van de buitenlandse studieprogramma's. Dat veel studenten een wijziging van de studieovereenkomst vragen na de aanvang van hun buitenlandse studie, bemoeilijkt een beoordeling van de aansluiting van die studie op het studieprogramma van de thuisinstelling. Sommige opleidingen beweren dan weer geen aansluitende of geschikte buitenlandse studieprogramma's te kunnen vinden. Voor mobiliteitsdossiers waarin de instellingen de behaalde studiepunten moeten omrekenen, handelen zij niet alle gelijklopend en even zorgvuldig. De Vlaamse instellingen erkennen succesvolle buitenlandse studies, maar zij valoriseren niet alle beoordelingen die gastlanden of -instellingen verstrekken, volwaardig en gelijklopend. Vaak organiseren opleidingen een bijkomende evaluatie.

EPOS publiceerde tot voor kort alleen absolute cijfers over de Erasmusmobiliteit, uitsluitend bedoeld voor de opvolging van de Europese doelstelling van drie miljoen mobiliteiten. Volgens een vereenvoudigde berekening bedroeg de participatiegraad 10,13% in het academiejaar 2009-2010. Erasmus levert het grootste aandeel van de mobiliteit die de Bolognaconferentie als doelstelling stelde (20% tegen 2020) en die Vlaanderen vertaalde in een tussentijdse doelstelling (15% in 2016). Als alleen naar de evolutie van de Erasmusmobiliteit van de laatste jaren wordt gekeken, kan de Vlaamse doelstelling van 15% tegen het einde van het academiejaar 2015-2016 moeilijk worden bereikt. Het is onduidelijk in welke mate de mobiliteit buiten het Erasmusprogramma de doelstellingen kan helpen bereiken. Voor docenten is Erasmusmobiliteit ten slotte minder belangrijk dan andere internationale mobiliteiten.

Inleiding

Hoofdstuk

1

Binnen het Europese programma *Een Leven Lang Leren* is Erasmus een subprogramma voor mobiliteit en samenwerking in het hoger onderwijs in Europa. De hoofddoelstelling is de studentenmobiliteit tussen de deelnemende landen stimuleren. Voor deze studentenmobiliteit verleent de Vlaamse Gemeenschap, naast de Europese Unie, een mobiliteitstoelage op grond van het decreet van 30 april 2004 betreffende de studiefinanciering en studentenvoorzieningen in het hoger onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap.

Het Rekenhof heeft onderzocht of het beleid en de realisaties van de Vlaamse overheid en de Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs beantwoorden aan de Europese normen en streefdoelen voor transnationale mobiliteit in het kader van Erasmus. Het ging uit van de volgende onderzoeksvragen:

- Voert de Vlaamse overheid een beleid dat mobiliteit stimuleert en neemt ze de vereiste maatregelen om een goede uitvoering van de mobiliteitsacties van het subprogramma Erasmus te waarborgen?
- Voert het nationale agentschap EPOS zijn opdracht voor de mobiliteitsacties van het subprogramma Erasmus naar behoren uit?
- Stimuleren de hogeronderwijsinstellingen de mobiliteit en voeren ze hun verplichtingen tegenover de EU en de Vlaamse overheid met betrekking tot de mobiliteitsacties van het subprogramma Erasmus, naar behoren uit?

Het Rekenhof heeft dit onderzoek uitgevoerd in 2011 op grond van de meest recente, beschikbare studentengegevens, die van het academiejaar 2009-2010. Het heeft zich ook gebaseerd op gesprekken met de verantwoordelijke personeelsleden van alle betrokken actoren: de nationale autoriteit, het nationaal agentschap, de afdeling Hoger Onderwijs en Volwassenenonderwijs van het departement en de hogeronderwijsinstellingen. Plaatsbezoeken bij negen hogeronderwijsinstellingen leverden een beeld op van de vertaling van het beleid voor Erasmusmobiliteit. De onderzoeksgroep bestond uit instellingen met een hoge, gemiddelde en lage deelname aan studentenmobiliteit. In elke instelling onderzocht het Rekenhof drie opleidingen, eveneens met een hoge, gemiddelde en lage deelname. Van al deze opleidingen onderzocht het alle mobiliteitsdossiers.

Het Rekenhof heeft zijn onderzoek op 1 maart 2011 aangekondigd bij de Vlaamse minister van Onderwijs, de secretaris-generaal van het onderwijsdepartement, de administrateur-generaal van het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen, de algemeen directeur van het nationaal agentschap EPOS vzw en de voorzitter van het Vlaams Parlement. Op 2 mei 2012 bezorgde het Rekenhof het voorontwerp van verslag met de voorlopige onderzoeksresultaten aan de secretaris-generaal van het departement Onderwijs en Vorming en de algemeen directeur van EPOS. Op 31 mei 2012 antwoordde de algemeen directeur van EPOS en op 4 juni 2012 de secretaris-generaal van het departement. Hun reacties werden verwerkt in het ontwerpverslag dat het Rekenhof op 24 juli 2012 heeft verstuurd naar de Vlaamse minister van Onderwijs. Zijn antwoord van 4 oktober 2012 is integraal opgenomen als bijlage 4 en wordt samengevat in hoofdstuk 9.

¹ Erasmus stimuleert ook docentenmobiliteit. Dit rapport bespreekt vooral de studentenmobiliteit, hoewel de docentenmobiliteit ook ter sprake komt.

Erasmus: een Europees programma,
met medewerking van de
deelnemende staten

Hoofdstuk

2

2.1 Europa 2020, Een Leven Lang Leren en Erasmus

Een Leven Lang Leren

Vlaanderen bepaalt zijn onderwijsbeleid grotendeels zelf, maar de EU heeft een groeiende impact. Zoals in de vroegere Lissabonstrategie, neemt onderwijs in de strategie Europa 2020 een belangrijke plaats in. Die strategie streeft naar een slimme, duurzame en inclusieve economie. De EU ondersteunt deze strategie met Europese programma's, zoals het programma *Een Leven Lang Leren*, dat samenwerking op onderwijsvlak aanmoedigt. Het loopt van 1 januari 2007 tot 31 december 2013 en financiert een gamma van initiatieven, zoals uitwisseling, studiebezoeken en netwerkactiviteiten. Het is bedoeld voor studenten en leerlingen, maar ook voor leraren, opleidingverstrekkers en andere betrokkenen. *Een Leven Lang Leren* telt vier sectorale subprogramma's (Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci en Grundtvig), een transversaal programma en het programma Jean Monnet². Het totale Europese budget van het programma *Een Leven Lang Leren* voor 2011 bedroeg 1.065 miljoen euro.

Subprogramma Erasmus

Het subprogramma Erasmus³ richt zich specifiek op de ondersteuning van de vorming van een Europese hogeronderwijsruimte en wil de bijdrage van het hoger wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs aan innovatieprocessen versterken⁴. Het subprogramma telt verschillende actiecategorieën, zoals Erasmus mobiliteit en Erasmus multilaterale netwerken. Het telde in 2011 dertien acties, verdeeld over die actiecategorieën. De belangrijkste zijn de mobiliteitsacties voor personen, in het bijzonder voor studenten en docenten. Het subprogramma definieert mobiliteit als: de periode die een persoon in een ander deelnemend land doorbrengt om er te studeren, werkervaring op te doen of onderwijs te geven.

Studenten die aan de actie mobiliteit van studenten voor studiedoeleinden deelnemen, krijgen een toelage voor hun reis- en verblijfkosten in het buitenland. Deze toelage wordt door Europa gefinancierd en deelnemende staten kunnen, zoals Vlaanderen doet, cofinancieren. Het subprogramma Erasmus heeft ook een actie mobiliteit van studenten voor stages, met een toelage voor studenten die tijdens hun opleiding een stage in het buitenland lopen. Twee andere acties zijn gericht op mobiliteit van docenten en ander personeel van instellingen voor hoger onderwijs (staff mobility).

Ten minste 40% van de Europese middelen van het programma *Een Leven Lang Leren* gaat naar Erasmus en ten minste 80% van het Erasmusbudget gaat naar de actiecategorie mobiliteit (340,80 miljoen euro).

² Met als doel de kennis over de Europese samenwerking te verbeteren.

³ Het eerste Europese actieprogramma ter bevordering van de mobiliteit in het hoger onderwijs binnen Europa ging van start in 1987 (ook al onder de naam Erasmus). De Europese Commissie kondigt vanaf 2014 een nieuw en uitgebreid programma aan (Erasmus For All), voor een periode van zeven jaar.

⁴ Besluit Nr. 1720/2006/EG van het Europees Parlement en de Raad van 15 november 2006 tot vaststelling van een actieprogramma voor *Een Leven Lang Leren*.

Mobiliteitsdoelstelling

De EU⁵ heeft vooropgesteld dat tegen 2012 op Europees niveau minstens drie miljoen personen aan Erasmus moeten hebben deelgenomen vanaf 1987. Zij heeft geen specifieke streefcijfers per deelnemende staat vastgesteld. De EU stelde ook dat moet worden gestreefd naar een kwalitatief hoogwaardige mobiliteit van studenten en onderwijzend personeel en naar een evenwichtige geografische en vakinhoudelijke spreiding over heel Europa.

Om de kwaliteit van de mobiliteit te bevorderen heeft de Europese Commissie een aanbeveling⁶ geformuleerd in de vorm van een Europees handvest voor kwaliteit bij mobiliteit. De deelnemende hogeronderwijsinstellingen moeten om de kwaliteit te waarborgen ook een *Erasmus University Charter* onderschrijven. Om dit charter te krijgen, moeten ze een *Erasmus Policy Statement* formuleren en voorleggen aan de Europese Commissie. De onderwijsinstellingen zijn ook verplicht bilaterale overeenkomsten af te sluiten met buitenlandse partnerinstellingen. Alleen met die instellingen is inkomende en uitgaande mobiliteit mogelijk. Specifiek voor de studentenmobiliteit vraagt de EU dat de selectie van de beursaanvragers op een eerlijke en transparante manier zou verlopen.

Om de erkenning van de buitenlandse studies te vergemakkelijken, heeft de Europese Commissie de deelnemende instellingen gevraagd bij voorkeur het *European Credit Transfer and Accumulation System* (ECTS) te volgen⁷. Het gebruik ervan vormt voor deelnemende staten en onderwijsinstellingen geen vereiste voor deelname aan Erasmus, maar een correct gebruik van het ECTS voor de overdracht van studiepunten voor internationaal mobiele studenten kan de instelling het ECTS-label opleveren. Bovenop die erkenning kunnen instellingen die diplomasupplementen⁸ correct aan studenten toekennen ook het *Diploma Supplement*-label (DS-label) krijgen.

2.2 Raaklijnen met de Bologna-conferentie

Op de Bologna-conferentie van 19 juni 1999 en de opvolgingsconferentie van Leuven/Louvain-la-Neuve (2009) hebben de Europese ministers van Onderwijs een aantal doelstellingen geformuleerd⁹ die aansluiten bij de Erasmusdoelstellingen: de mobiliteit onder studenten, docenten en wetenschappelijke onderzoekers bevorderen en het hoger onderwijs een Europese dimensie geven. De ministers gaven ook te kennen een stelsel van goed herkenbare en vergelijkbare academische graden te willen invoeren¹⁰ en onderwijs van hoge kwaliteit te willen waarborgen¹¹. Ten slotte stelden zij concreet dat in 2020 minstens 20% van de afgestudeerden in de Europese hogeronderwijsruimte tijdens hun studies een buitenlandse studie- of

⁵ Bronnen die de doelstellingen vermelden zijn het besluit 1720/2006/EG van het Europees Parlement tot vaststelling van een actieprogramma voor Een Leven Lang Leren (15/11/2006 basisregelgeving en de doelstellingen), de algemene oproep tot het indienen van voorstellen 2008-2010 voor Een Leven Lang Leren (actualisering 2010), het Erasmus University Charter, de aanbeveling (2006/961/EG van 18 december 2006) over transnationale mobiliteit in het onderwijs en de beroepsopleiding in de Europese Gemeenschap en het bijhorende Europees handvest voor kwaliteit bij mobiliteit.

⁶ Aanbeveling (2006/961/EG van 18 december 2006) over transnationale mobiliteit in het onderwijs en de beroepsopleiding in de Europese Gemeenschap.

⁷ Het European Credit Transfer and Accumulation System houdt in dat de studiebelasting van een opleiding of opleidingsonderdeel wordt uitgedrukt in een aantal studiepunten dat gebaseerd is op de werkbelasting die dit voor de student vertegenwoordigt om de doelstellingen van een bepaald programma te bereiken. Een studiepunten staat in dit systeem voor 25 à 30 uren studietijd. Een volledig studiejaar komt overeen met 60 studiepunten.

⁸ Een diplomasupplement is een document waarin niet in het diploma vermelde bijzondere karakteristieken van de opleiding en van de studieresultaten worden vermeld. Het bevat de creditbewijzen (verworven studiepunten, verbonden aan het betrokken opleidingsonderdeel) van de studenten. Het supplement is van belang om te worden toegelaten tot een vervolgopleiding en voor sollicitaties.

⁹ 29 landen ondertekenden de Bologna-verklaring en 47 de verklaring van de opvolgingsconferentie van Leuven/Louvain-la-Neuve.

¹⁰ Dat heeft in Vlaanderen geleid tot de invoering van de bachelor-master-structuur.

¹¹ Dat heeft in Vlaanderen geleid tot de invoering van een accreditatiestelsel.

stage-ervaring dient te hebben. Daarvoor steunen de onderwijsministers vooral op Erasmus en eventuele aansluitende nationale initiatieven.

2.3 Organisatie

De Europese Commissie heeft elke lidstaat die aan Erasmus wenst deel te nemen, verplicht een persoon, de *nationale autoriteit*, wettelijk te machtigen namens de lidstaat op te treden. Ook moet de lidstaat een nationaal agentschap oprichten voor het beheer en de uitvoering van het programma. De oprichting van een *afzonderlijke* verantwoordelijke rechtspersoon moet een juist inzicht in de geldstromen en een goede uitvoering en een goed beheer van de subprogramma's waarborgen. De Europese Commissie heeft de verantwoordelijkheden van de lidstaten en de nationale agentschappen in 2007 vastgelegd in een beschikking¹² en een bijhorende gids voor de nationale agentschappen.

De Vlaamse overheid heeft een afdelingshoofd van het departement Onderwijs en Vorming aangeduid als nationale autoriteit. Als nationaal agentschap voor Vlaanderen, heeft de Vlaamse overheid de vzw EPOS opgericht, die het Erasmusprogramma en de Erasmusactiviteiten moet bekend maken, uitvoeren, beheren, monitoren en evalueren¹³. Elk jaar sluit de Europese Commissie een financiële overeenkomst met het nationaal agentschap, waarbij zij middelen toekent voor het werkprogramma van het agentschap: middelen voor de projecten die kaderen in *Een Leven Lang Leren*, alsook een bijdrage voor de beheers- en uitvoeringstaken.

De lidstaten stellen de hoogte van de mobiliteitstoelage voor de deelnemende studenten vast. Het decreet van 30 april 2004 bepaalt dat de Vlaamse Regering de toelage bepaalt. De vast te stellen bedragen moeten zowel de Vlaamse als de Europese middelen omvatten.

De EU vraagt voor de uitvoering van het Erasmusprogramma ook de medewerking van de hogescholen en universiteiten. Zij dienen voor een deelname aan het programma jaarlijks een aanvraag in bij EPOS, die over het totaal aantal mobiliteitsmaanden en het totale subsidiebedrag per onderwijsinstelling beslist. De onderwijsinstelling selecteert de studenten voor Erasmus en betaalt ze de mobiliteitstoelage. Op grond van het beschikbare budget en de tussentijdse rapportering van de onderwijsinstellingen over de mobiliteit, kan EPOS de subsidies herverdelen. Aan de hand van de eindrapportages stelt EPOS de definitieve subsidie voor de instellingen vast.

2.4 Programmamiddelen

In 2010 bedroegen de Europese middelen voor Erasmus-Vlaanderen¹⁴ 5.843.271 euro, de Vlaamse bijkomende middelen 1.866.100 euro. De onderstaande tabel toont dat deze middelen bijna volledig bestemd waren voor de Erasmus-mobiliteitsacties:

¹² Beschikking van de Europese Commissie van 26 april 2007 betreffende de verantwoordelijkheden van respectievelijk de lidstaten, de Commissie, de nationale agentschappen bij de uitvoering van het programma Een Leven Lang Leren (2007-2013).

¹³ EPOS vzw, die bestaat sinds 1 januari 2007, is de juridische omvorming van het Leonardo da Vinci-agentschap.

¹⁴ De bedragen zijn gebaseerd op de Europese overeenkomst en het bijhorende amendement (Europese middelen) en de ministeriële besluiten (Vlaamse middelen).

Tabel 1 – Erasmusbudget voor mobiliteitsacties¹⁵

	2008	2009	2010
Europese middelen	4.807.158	4.924.652	5.174.817
	71,73%	76,52%	74,24%
Vlaamse middelen	1.894.423	1.511.000	1.795.262
	28,27%	23,48%	25,76%
Totaal budget	6.701.581	6.435.652	6.970.080

2.5 Deelnemers

In het academiejaar 2009-2010¹⁶ vertrokken 177.705 Europese studenten, waarvan 2.979 Vlaamse studenten, voor een studieverblijf in het buitenland met Erasmus (zie ook hoofdstuk 6). Nog eens 35.561 Europese studenten, waaronder 542 Vlaamse studenten, deden een stage in het buitenland. 29.031 Europese docenten en gastpersoneelsleden uit ondernemingen, waarvan 777 Vlaamse, hadden in dat jaar een onderwijsopdracht in het buitenland. 8.745 Europese personeelsleden van hogeronderwijsinstellingen, waaronder 44 Vlaamse, volgden een buitenlandse opleiding¹⁷.

¹⁵ Bron: EPOS. Het betreft de contractuele engagements met begunstigen voor de Erasmus-mobiliteitsacties. De Europese middelen worden aangewend voor studentenmobiliteit (studie en stage), stafmobiliteit (onderwijsopdrachten en opleidingen) en organisatie voor mobiliteit. Het Vlaams budget gaat integraal naar studentenmobiliteit: voor 2008 en 2009 enkel voor studies, vanaf 2010, ook voor stage.

¹⁶ Het Rekenhofonderzoek heeft betrekking op deze periode.

¹⁷ Jaarboek EPOS 2010. Volgens het jaarboek 2011 van EPOS vertrokken in het academiejaar 2010-2011 3.265 Vlaamse studenten voor een studieverblijf in het buitenland met Erasmus en 642 Vlaamse studenten deden een stage in het buitenland. In het academiejaar 2011-2012 vertrokken 3.366 Vlaamse studenten voor een studieverblijf in het buitenland met Erasmus en 752 Vlaamse studenten deden een stage in het buitenland. Volgens dezelfde bron hadden 839 Vlaamse docenten en gastpersoneelsleden uit ondernemingen in 2010-2011 een onderwijsopdracht in het buitenland en 89 Vlaamse personeelsleden van hogeronderwijsinstellingen volgden een buitenlandse opleiding.

Vlaams Erasmusbeleid

Hoofdstuk

3

3.1 Vlaams beleidskader

De deelnemende staten en de ministers die de doelstellingen van Erasmus en Bologna hebben onderschreven, moeten er hun eigen beleid op richten. De deelnemende staten moeten ook de beheersverantwoordelijkheid op zich nemen voor de uitvoering van het Erasmusprogramma.

De Vlaamse onderwijsminister legde in zijn beleidsnota 2009-2014 een specifiek streefcijfer voor Vlaanderen vast. Op het einde van het academiejaar 2015-2016 moet 15% van de afgestudeerden in een initiële bachelor- of masteropleiding een buitenlandse leerervaring van minstens drie maanden hebben. Om deze doelstelling te bereiken, pleitte de minister ervoor dat zoveel mogelijk studieprogramma's van de tweejarige masteropleidingen een ingebouwde studieperiode of periode van werkplekleren van minstens drie maanden in het buitenland bevatten. Bovendien wilde de minister met alle betrokkenen tegen eind 2010 een actieplan opstellen om de mobiliteit te verhogen en evenwichtig te spreiden volgens discipline, geografische herkomst en bestemming¹⁸.

In zijn beleidsbrief 2010-2011 stelde de minister dat zijn actieplan speciale aandacht zou hebben voor de extra financiële ondersteuning van studenten met financiële drempels of een functiebeperking. Budgettair voorzag de beleidsbrief tegen 2020 in 4,2 miljoen euro extra voor de mobiliteit van studenten. Een versoepeling van de huidige taalregeling zou de internationale inzetbaarheid van de studenten moeten verhogen en de internationalisering van het hoger onderwijs faciliteren. Ook een verhoging van de inkomende mobiliteit vormt een doel. Voor de bekendmaking en promotie van het Vlaamse hoger onderwijs stelt de minister jaarlijks een subsidie ter beschikking aan de vzw Flamenco¹⁹.

De minister erkende ook de noodzaak van een volledige inbedding van mobiliteit en internationalisering in het onderwijs- en onderzoeksbeleid van de overheid en de instellingen²⁰. Hij stelde bovendien dat de bewaking van de kwaliteit van de buitenlandse studieperiode van essentieel belang is²¹.

3.2 Onderbouwing en bijsturing van het beleid

De Vlaamse overheid beschikt over onvoldoende valide gegevens over de studenten- en docentmobiliteit die haar beleid helpen te onderbouwen en bij te sturen.

EPOS rapporteert weliswaar jaarlijks de vereiste cijfers over de Erasmusmobiliteit aan de Europese Commissie, maar dat zijn absolute cijfers, uitsluitend bedoeld om de Europese Commissie toe te laten de doelstelling van drie miljoen Erasmusmobiliteiten op te volgen²². De overheid ging niet na hoeveel procent van alle afgestudeerden in hun studieloopbaan hebben deelgenomen aan Erasmusmobiliteit (relatief aandeel). Daardoor kon ze geen informatie geven over de participatiegraad in Vlaanderen. Ook over de geografische en vakinhoudelijke spreiding van de mobiliteit waren er alleen absolute cijfers, geen relatieve. Gegevens om de realisatie van de specifieke doelstellingen van Europa en Vlaanderen voldoende op te kunnen volgen, ontbraken (evenwichtige spreiding van de mobiliteit volgens discipline, geografische herkomst en bestemming, extra aandacht voor studenten die geconfronteerd worden met fi-

¹⁸ Beleidsnota Onderwijs 2009-2014, VI. P., stuk 202 (2009-2010) – Nr. 1.

¹⁹ Beleidsbrief Onderwijs 2010-2011, VI. P., stuk 745 (2010-2011) – Nr. 1.

²⁰ Hij reageerde daarmee op het *Groenboek De leermobiliteit van jongeren bevorderen*, dat de Europese Commissie in 2009 publiceerde (COM(2009) 329/3) om leermobiliteit te stimuleren en daarover een debat op gang te brengen.

²¹ Brief van de onderwijsminister aan de Europese Commissie (15 december 2009) betreffende de publieke consultatie naar aanleiding van het *Groenboek De leermobiliteit van jongeren bevorderen*.

²² Zie ook hoofdstuk 6.

nanciële drempels en voor studenten met een functiebeperking en kwalitatief hoogwaardige mobiliteit). In 2012 is EPOS wel gestart met de vaststelling van Vlaamse indicatoren voor Erasmus (VLINDER) waarmee het agentschap over de mobiliteit wil rapporteren. Zo heeft het in april 2012, ter gelegenheid van 25 jaar Erasmus, nieuwe gegevens bekendgemaakt, waarbij het ook vergelijkingen maakt met ander Vlaams cijfermateriaal (bv. het aantal Erasmusstudenten t.o.v. het aantal afgestudeerden) en met Europese cijfers. EPOS beschouwt dit zelf als een eerste stap en wil in een volgende stap ook terugkoppelen naar het beleid. Het is nog onduidelijk of de indicatoren van VLINDER gebaseerd zijn op eenduidige definities, in overeenstemming met de Vlaamse en Europese doelstellingen.

Over de mobiliteit in de ruimere betekenis van de Bologna-opvolgingsconferentie van Leuven/Louvain-La-Neuve (2009) bestaan in Vlaanderen momenteel geen volledige en betrouwbare gegevens. De Bologna-ministers stelden als doelstelling voor internationalisering in het hoger onderwijs dat minstens 20% van de afgestudeerden in de Europese hogeronderwijsruimte in 2020 tijdens hun studies een studie- of stage-ervaring in het buitenland diende te hebben verworven. Het gaat hierbij niet alleen om Erasmusmobiliteit²³, hoewel de Erasmusacties wel het grootste deel leveren. Uit een advies van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) over studentenmobiliteit blijkt dat de meting van die mobiliteit problemen geeft. De VLOR merkte op dat het streefcijfer van 20% geldt voor de hele Europese hogeronderwijsruimte (waardoor geen enkel land echt verantwoordelijk is) en stelde vragen over de invulling van de te gebruiken definities²⁴.

Het beleid kan wel steunen op enkele studies en adviezen:

- Zo heeft EPOS een onderzoeksbureau opgedragen de kwaliteit van de Erasmus-ervaring in de periode 2005-2008²⁵ te analyseren op grond van de verslagen die alle studenten op het einde van hun buitenlands verblijf invullen. Het onderzoek wees uit dat de meeste studenten tevreden waren. De onderzoekers formuleerden aanbevelingen voor de punten waarover de studenten klachten hadden.
- Er vond ook beperkt onderzoek plaats naar de motieven van studenten om niet naar het buitenland te gaan. Een studente voerde in samenwerking met een werkgroep van de Vlaamse Bologna-experten²⁶ een onderzoek uit naar de drempels voor studentenmobiliteit bij Vlaamse studenten²⁷. Die zijn zowel studiegerelateerd (administratie, erkenning van *credits*, ...) als van persoonlijke aard (heimwee, ouders, relatie). De voornaamste redenen om geen studieperiode in het buitenland te overwegen, zijn de zelf ingeschatte gebrekkige talenkennis en de financiële situatie. In zijn advies over studentenmobiliteit²⁸ heeft de VLOR naar dit onderzoek verwezen.
- De VLOR formuleerde aanbevelingen voor de overheid en de hogeronderwijsinstellingen om de mobiliteit te stimuleren. Ze betreffen onder meer het internationaliseringsbeleid, de kwaliteitszorg en de informatieverstrekking van de instellingen. De raad pleitte ook

²³ Daarnaast organiseren de onderwijsinstellingen ook buitenlandse leerervaring met andere middelen en binnen andere internationale samenwerkingsverbanden.

²⁴ Advies van 24 juni 2010 over studentenmobiliteit, VLOR, Raad Hoger Onderwijs, RHO/IDR/ADV/008, p 11.

²⁵ Analyse van de verslagen van de Vlaamse Erasmusstudenten 2005-2008 (uitgevoerd door Educonsult en EPOS, consulteerbaar op de website van EPOS).

²⁶ Sinds medio 2004 steunt de Europese Commissie in alle landen die de Bolognaverklaring onderschrijven nationale teams van Bolognapromotoren, die tot taak hebben het Bolognaproces beter bekend te maken bij het hoger onderwijsveld, tot op het niveau van de individuele docenten en studenten. Ook in Vlaanderen is sinds 16 juli 2004 een Vlaams Bolognapromotorenteam aan het werk. Het bestaat uit experts, afgevaardigd door VLIR, VLHORA en VVS (Vlaamse vereniging van studenten).

²⁷ Masterthesis van Alexa Du Jardin, Internationale mobiliteit binnen het studiegebied Onderwijs. Succesfactoren en knelpunten.

²⁸ Advies Vlaamse Onderwijsraad over studentenmobiliteit van 24 juni 2010 – RHO/IDR/ADV/008.

voor een verhoging van de financiering en voldoende basisfinanciering. Hij gaf ook een advies over stafmobiliteit²⁹.

- De minister beschikt ook over de resultaten van een enquête van de werkgroep mobiliteit van BFUG³⁰ over studenten- en stafmobiliteit.
- Ook de Bologna-experten formuleerden aanbevelingen over studenten- en docentenmobiliteit en internationalisering in het curriculum³¹.

De Vlaamse overheid heeft nog geen onderzoek verricht naar de invloed van een buitenlandse studie- of stageperiode op de verdere studieloopbaan van de studenten of de tewerkstelling van de afgestudeerden. De nationale autoriteit heeft wel een *National Report on the implementation of the Lifelong Learning Programme in Flanders 2007-2009* (juni 2010) bij de Europese Commissie ingediend. Het rapport gaat over de uitvoering en het effect van het programma (relevantie, effectiviteit en efficiëntie).

Op twee bijeenkomsten met de onderwijsinstellingen heeft de minister een aantal mogelijke actiepunten besproken³², maar de conclusies en aanbevelingen uit de bovengenoemde studies en adviezen hebben nog niet geleid tot veel specifieke maatregelen. In een officiële mededeling over het actieplan dat de minister in zijn beleidsnota en –brief aankondigde, verklaarde hij dat hij een herwerkt actieplan had ontvangen van zijn administratie en dat het de bedoeling was dat in november 2011 aan de Vlaamse Regering voor te leggen³³.

3.3 Afstemming op specifieke doelstellingen

De Vlaamse overheid speelt tot op heden onvoldoende in op de specifieke doelstellingen van de Erasmusmobiliteit. Immers, doordat de Vlaamse Regering het actieplan nog niet heeft vastgesteld, blijven niet alleen maatregelen uit om de mobiliteit te verhogen, maar ontbreken ook voldoende initiatieven om tot een evenwichtige spreiding volgens discipline, geografische herkomst en bestemming te komen.

Overeenkomstig de decretale verplichtingen, maakt het Vlaams beleid bij de vaststelling van de toelage voor de mobiliteitsstudenten wel een onderscheid naar inkomenscategorie. Daarmee ondersteunt het studenten die geconfronteerd worden met financiële drempels.

De uitgekeerde toelagen verschilden in het verleden ook volgens het land van bestemming. Studenten die naar landen gaan waar als officiële taal geen Engels, Frans, Duits of Spaans wordt gesproken (EILC-landen), ontvingen een hogere toelage³⁴. Daarmee speelde de Vlaamse overheid dus wel in op de specifieke doelstelling van de Europese Commissie die een evenwichtige geografische spreiding beoogt³⁵. Maar andere maatregelen zijn er niet.

²⁹ Advies Vlaamse Onderwijsraad over stafmobiliteit in het Vlaamse hoger onderwijs van 8 februari 2011 – RHO/IDR/ADV/001. Stafmobiliteit betreft de uitwisseling van stafleden tussen instellingen. Deze vorm van mobiliteit krijgt geleidelijk meer aandacht in het internationaliseringsbeleid van de instellingen.

³⁰ De Bologna Follow-up Group (BFUG) is het orgaan dat het Bolognaproces volgt tussen de ministeriële conferenties in. De groep bestaat uit vertegenwoordigers van de 47 landen die behoren tot de Europese Hogeronderwijsruimte, de Europese Commissie en 8 consultatieve leden. Ze bereidt de conferenties voor en implementeert de beslissingen die op de conferenties genomen zijn. Binnen de BFUG is een werkgroep bevoegd voor mobiliteit.

³¹ Internationale mobiliteit in het Vlaams Hoger Onderwijs, Bologna-experten 2009-2011.

³² Vraag om uitleg van mevrouw Sabine Poley over het internationaliseringsbeleid in het hoger onderwijs – 2115 (2010-2011). Commissievergadering nr. C256 – OND28 (2010-2011) – 31 mei 2011.

³³ Vl. Parl. Stuk 58 (2010-2011) – Nr. 2 van 16 december 2011 (2011-2012), Gedachtewisseling over de hervorming van het hoger onderwijs in Vlaanderen (Tweede voortgangsrapportage) - Verslag namens de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen.

³⁴ Voor het academiejaar 2011-2012 wordt dit onderscheid niet gemaakt.

³⁵ EPOS wees er in zijn reactie op het voorontwerp van verslag op dat dit onderscheid geen effect heeft gehad op de geografische patronen van de uitgaande Erasmusstudentenmobiliteit. Daarom wordt geen onderscheid meer gemaakt in de mobiliteitstoelage volgens het land van bestemming.

De Vlaamse overheid benut evenmin alle kansen om te beantwoorden aan de Europese doelstelling van een kwalitatieve mobiliteit. Zo stimuleert het Vlaamse beleid de instellingen weinig om de ECTS- en DS-labels te halen. In Vlaanderen kregen maar twee instellingen het ECTS-label 2009-2013 en geen enkele instelling ontving het DS-label. De Vlaamse overheid verleent daarvoor geen financiële stimuli. Zij beschouwt de labels wel als keurmerken en voorbeelden van *good practice*, maar beklemtoont onvoldoende dat ze ook garanties geven voor meer kwaliteit³⁶.

De regelgeving over de kwaliteitsbewaking in het hoger onderwijs in Vlaanderen streeft naar de inbedding van mobiliteit en internationalisering in het onderwijs- en onderzoeksbeleid van de onderwijsinstellingen. De instanties die de externe kwaliteitsbewaking organiseren hebben dit aspect opgenomen in hun visitatie- en accreditatiekaders. Uit de onderzoeksgesprekken bij de onderwijsinstellingen bleek echter dat niet alle opleidingen zich voldoende bewust waren van het belang van Erasmusmobiliteit voor de kwaliteit van een opleiding. De huidige regelgeving bevat overigens geen specifieke regels die de hogeronderwijsinstellingen verplichten tot een opname van een studieperiode (of periode van werkplekleren) in het buitenland in hun studieprogramma's.

3.4 Bepaling van het budget

De Europese Commissie kent aan de lidstaten een jaarlijkse subsidie toe voor de uitvoering van het programma *Een Leven Lang Leren*. Bij de verdeling over de lidstaten houdt ze voor Erasmus onder meer rekening met het totaal aantal studenten, gediplomeerden en docenten in het hoger onderwijs en met correctiefactoren zoals verschillen in kosten van levensonderhoud en afstand tussen hoofdsteden. De secretarissen-generaal van de bevoegde administraties in België hebben voor de verdeling van de toelage over de drie gemeenschappen (Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschap) een protocolakkoord afgesloten³⁷. Die verdeling volgt de Europese criteria, maar er is een voorafname voor de Duitstalige Gemeenschap.

Buiten de Europese middelen kent de Vlaamse Gemeenschap een cofinanciering toe voor de studentenmobiliteit in het kader van Erasmus. In 2010 bedroegen de Europese middelen voor de mobiliteitsacties van Erasmus 5.174.817 euro, de Vlaamse 1.795.262 euro (zie punt 2.4). De toelichtingen bij de algemene uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap geven geen inzicht in de wijze waarop de Vlaamse Regering het krediet voor de financiering van de Vlaamse Erasmustoelage heeft bepaald. De administratie deelde mee dat de kredietramingen voornamelijk steunen op de beschikbare begrotingsruimte en de kredieten uit voorgaande begrotingsjaren. Het krediet wordt niet bepaald in functie van de optimale studententoeelage of het beoogde deelnemersaantal.

3.5 Bepaling van de mobiliteitstoelage

De mobiliteitstoelage is bedoeld om gedeeltelijk de reis- en verblijfskosten van een student in het buitenland op te vangen, niet om zijn normale kosten te dekken. De decreetgever³⁸ heeft de Vlaamse Regering opgedragen jaarlijks de mobiliteitstoelage per categorie³⁹ te bepalen op

³⁶ Het ECTS-label waarborgt immers dat de instellingen een beter inzicht krijgen in elkaars opleidingen en daardoor de samenstelling van de buitenlandse studieprogramma's van de studenten kunnen verbeteren.

³⁷ Akkoord van 9 februari 2011 tot de verdeling van de communautaire middelen voor de gedecentraliseerde acties.

³⁸ Decreet van 30 april 2004 betreffende de studiefinanciering en studentenvoorzieningen in het hoger onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, artikel 79, § 2.

³⁹ Alle studenten die een verminderd inschrijvingsgeld betalen voor het academiejaar (*beursstudenten, bijna beursstudenten en beurstarifstudenten*) krijgen een toelage in categorie 1. Alle andere studenten krijgen een toelage in categorie 2.

advies van het Vlaamse Erasmuscomité⁴⁰. Het vast te stellen bedrag moet zowel de Vlaamse middelen als de Europese middelen omvatten⁴¹.

Ondanks de decretale verplichting, heeft de Vlaamse Regering tot op heden nagelaten de individuele mobiliteitstoelage voor de diverse studentencategorieën bij jaarlijks besluit vast te stellen⁴²:

- Voor de academiejaren 2009-2010 en 2010-2011 betekende de minister zijn akkoord⁴³ op het advies van het Vlaamse Erasmuscomité van 13 oktober 2009, dat een opdeling maakte in een Europese en een Vlaamse toelage. Het differentieerde de Europese toelage naar categorie en bestemming⁴⁴. Voor de Vlaamse toelage stelde het comité voor alle studenten één bedrag voor, namelijk 100 euro per maand. Het comité kwam tot de bedragen door het Europees en Vlaams budget (afzonderlijk) te delen door het geraamde totaal aantal mobiliteitsmaanden voor alle hogeronderwijsinstellingen⁴⁵.
- Op 14 december 2009, ruim twee maand na de aanvang van het academiejaar 2009-2010, trof de minister een besluit waarmee hij de totale Vlaamse subsidie bepaalde die EPOS zou ontvangen voor de financiering van de mobiliteitstoelagen van dat academiejaar. Het besluit stelde ook de minimale en maximale toelage vast die EPOS met de Vlaamse subsidie kon uitkeren per student van categorie 1 (100 – 200 euro) en categorie 2 (100 – 125 euro). De minister bepaalde de toelagen echter niet eenduidig als één jaarlijks bedrag, zoals het decreet het voorschrijft. EPOS betaalde voor alle studenten overigens eenzelfde Vlaamse toelage van 100 euro uit, overeenkomstig het bovengenoemde ministeriële akkoord.
- Voor de financiering van de Vlaamse toelage voor de academiejaren 2010-2011 en 2011-2012 bepaalde de minister op 10 september 2010 en 23 september 2011 bij besluit de Vlaamse globale subsidie voor het programma *Een Leven Lang Leren* en de subsidie die minimaal naar Erasmusstudentenmobiliteit moest gaan. Op 6 december 2010 besloot de minister bovendien EPOS een aanvullende subsidie voor 2010-2011 toe te kennen. Deze besluiten bevatten evenmin precieze maandelijkse toelagenbedragen.

De mobiliteitstoelagen die EPOS uiteindelijk aan de onderwijsinstellingen uitkeerde (tabel 2), hadden dus een onvolkomen rechtsgrond: regeringsbesluiten ontbraken, de Europese toelagen werden in het geheel niet bij besluit vastgesteld, de ministeriële besluiten preciseerden de Vlaamse toelagen niet of onvoldoende en kwamen overigens erg laat⁴⁶.

⁴⁰ Zie punt 4.1 voor de oprichting en functie van het Vlaams Erasmuscomité.

⁴¹ Volgens de memorie van toelichting bij het decreet.

⁴² In haar reactie op het voorontwerp van verslag kondigde de secretaris-generaal aan dat de beursbedragen voor het academiejaar 2012-2013 zullen worden bepaald bij besluit van de Vlaamse Regering.

⁴³ Akkoord zonder datum.

⁴⁴ Er werd een onderscheid gemaakt tussen EILC-landen en niet-EILC-landen. Niet-EILC-landen zijn: Oostenrijk, Duitsland, Spanje, Liechtenstein, Frankrijk, Ierland, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk. Voor Vlaanderen wordt Nederland ook als niet-EILC-land beschouwd. Alle andere landen zijn EILC-landen.

⁴⁵ Het diende daarbij rekening te houden met de Europese norm die een gemiddeld minimum maandbedrag van 200 euro oplegde.

⁴⁶ Buitenlandse studies en stages die in het eerste semester starten, worden al inhoudelijk en financieel voorbereid bij het einde van het vorige academiejaar. Het is dan ook aangewezen de toelagebedragen ruim voor de aanvang van het academiejaar vast te stellen.

Tabel 2 – Erasmus mobiliteitstoelage voor studenten⁴⁷

		2009-2010	2010-2011
Europese toelage	Cat 1 - EILC	240	245
	Cat 1 - niet EILC	210	215
	Cat 2 - EILC	210	215
	Cat 2 - niet EILC	180	185
Vlaamse toelage		100	95

De onzekerheid over de toelagebedragen heeft de aanwending van de middelen voor EPOS moeilijk beheersbaar gemaakt. EPOS moest zelf beslissingen nemen over de hoogte van de Europese en Vlaamse toelage op basis van het advies van het Erasmuscomité. Een overzicht van die beslissingen voor het academiejaar 2010-2011 toont aan hoe lang deze onzekerheid voor de onderwijsinstellingen en studenten aanhield (zie tabel 3).

Tabel 3 – Beslissingen van EPOS over de financiering van Erasmus studentenmobiliteit – academiejaar 2010-2011

Beslissingen EPOS	Aantal toegekende mobiliteitsmaanden	Vlaamse mobiliteits-toelage studenten
Besl. 29/09/2010	15.375	55
Besl. 02/03/2011 na verhoging subsidie	17.918	55
Besl. 27/04/2011	18.898	95

De aanvragen voor Erasmusstudentenmobiliteit stegen voor het academiejaar 2010-2011 sterk. Om die groei op te vangen, moest het agentschap het maandbedrag voor de Vlaamse toelage verlagen tot 55 euro⁴⁸. Het agentschap volgde daarmee het advies van het Vlaams Erasmuscomité van 21 september 2010. Dan nog moest het de aanvragen beperken van 22.268 tot 15.375 maanden⁴⁹. De minister formuleerde noch een beslissing, noch een akkoord.

Toen de Vlaamse subsidie verhoogde bij beslissing van 6 december 2010, behield het agentschap bij de eerste herziening van de budgetten van de instellingen het toelagebedrag van 55 euro, maar verhoogde het de aantallen toegekende mobiliteiten. Toen volgens de voorlopige afrekening van het academiejaar 2010-2011 bleek dat de Vlaamse subsidie daarvoor toereikend was, besliste EPOS uiteindelijk op 27 april 2011 dat het 95 euro zou uitkeren. Het Vlaams Erasmuscomité formuleerde over deze verhoging geen advies.

De onderwijsinstellingen wezen er in de onderzoeksgesprekken op dat de onzekerheid over de hoogte van de toelage het aantal effectieve deelnemers negatief heeft beïnvloed. De impact is volgens hen groter bij studenten met een verminderd inschrijvingsgeld.

Om de onzekerheid en laattijdigheid tegen te gaan, heeft het Erasmuscomité op 26 januari 2011 een wijziging van de berekeningswijze voor het academiejaar 2011-2012 voorgesteld. Het heeft de minister ook gewezen op de behoefte aan tijdige en duidelijke informatie bij de studenten⁵⁰.

Het onderscheid tussen de Europese toelage en de Vlaamse toelage bemoeilijkte de beheersbaarheid. Het is immers administratief eenvoudiger één bedrag te bepalen en toe te kennen. De opsplitsing remde ook het stimuleringsbeleid. Volgens die werkwijze werden de Europese middelen gedeeld door het geraamde aantal mobiliteiten (resultaat is a) en werd vervolgens ook de Vlaamse globale toelage gedeeld door het geraamde aantal mobiliteiten (resultaat is

⁴⁷ Voor het academiejaar 2011-2012 bedraagt de toelage voor categorie 1 (Europese en Vlaamse toelage samen) 370 euro, en voor categorie 2 310 euro.

⁴⁸ EPOS deelde op zijn website mee dat het deze bedragen in de loop van het jaar mogelijk zou verhogen.

⁴⁹ De maanden komen overeen met 4.627 en 3.603 studenten.

⁵⁰ Brief van de voorzitter van het Erasmuscomité van 26 januari 2011, gericht aan de minister.

a'). Beide (a + a') vormen dan samen de toelage per mobiliteit. Met de Vlaamse toelage kon de Vlaamse Regering dus vrij gemakkelijk de bedragen per mobiliteit verhogen. Zij kon echter moeilijker met de Vlaamse toelage bijkomende mobiliteiten creëren, want dan moest zij ook a aanpassen aan het verhoogde aantal mobiliteiten. Eén globaal bedrag bepalen en dat dan delen door het geraamde aantal mobiliteiten is eenvoudiger.

Sedert de afsluiting van het academiejaar 2010-2011 maakt EPOS gebruik van de mogelijkheid die de Europese Commissie biedt om Europese en nationale cofinanciering als één geheel te beschouwen⁵¹. Bovendien werd decretaal⁵² voorzien dat EPOS de ongebruikte Vlaamse projectmiddelen van 2011 behoudt en deze reserves specifiek besteedt aan Erasmusstudentenmobiliteit. Hiermee wil de decreetgever zorgen voor een stabiel beursbedrag en een groei in de aanvragen mogelijk maken.

3.6 Conclusies

Het Vlaamse Erasmusbeleid dat de minister in zijn beleidsnota en beleidsbrief heeft geformuleerd, is onvoldoende met gegevens onderbouwd en kent ook weinig bijsturing. Het steunt vooralsnog niet op voldoende en adequate gegevens over de gerealiseerde mobiliteitsgraad in de onderwijsinstellingen en is nauwelijks gericht op de meer specifieke doelstellingen. Het actieplan dat de minister heeft aangekondigd, is tot op heden uitgebleven en de diverse aanbevelingen uit studies en adviezen hebben nog niet geleid tot gerichte beleidsinitiatieven. De Vlaamse overheid heeft de middelen voor Erasmusmobiliteit ten slotte niet begroot in functie van een vooraf bepaalde toelage of het beoogde aantal mobiliteiten.

De mobiliteitstoelagen die de studenten in de voorgaande academiejaren ontvingen, hadden een onvolkomen rechtsgrond, doordat de Vlaamse Regering naliet ze jaarlijks duidelijk te bepalen, zoals decretaal voorgeschreven. De minister stelde na de aanvang van het academiejaar alleen een globale subsidie vast, waarmee EPOS de hoogte van de Europese en de Vlaamse toelage dan maar zelf moest bepalen, eventueel op grond van een advies van het Vlaams Erasmuscomité.

De Vlaamse Regering stimuleerde met haar beleid de studentenmobiliteit niet optimaal. De laattijdige subsidievaststelling of de wijzigingen in de loop van het jaar creëerden bij de studenten en onderwijsinstellingen onzekerheid, wat hun deelname aan Erasmus afremde. De bepaling van twee onderscheiden toelagen bemoeilijkte tot 2010-2011 bovendien het beheer ervan en verhinderde dat de Vlaamse overheid door de toevoeging van Vlaamse middelen meer mobiliteiten kon financieren.

⁵¹ Voorwaarde is dat de eengemaakte financiering wordt gebruikt conform de Europese regelgeving.

⁵² Decreet van 23 december 2011 houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 2012, artikel 25.

Nationale autoriteit en EPOS

Hoofdstuk

4

4.1 Verplichtingen van EPOS en nationale autoriteit

De Europese Commissie zet de lijnen uit van het programma *Een Leven Lang Leren* en financiert de activiteiten ervan. Het comité voor *Lifelong Learning Programme* (LLP-comité), samengesteld uit vertegenwoordigers van de deelnemende landen, staat de commissie bij voor de uitwerking van het programma. Zoals al gesteld, verplicht de commissie elke lidstaat een persoon wettelijk te machtigen als nationale autoriteit de lidstaat te vertegenwoordigen en een nationaal agentschap op te richten dat verantwoordelijk is voor het beheer en de uitvoering van het programma. De Europese Commissie heeft de verantwoordelijkheden van de lidstaten en de nationale agentschappen vastgelegd in een beschikking⁵³ en een bijhorende *Gids voor nationale agentschappen*.

De Vlaamse Gemeenschap heeft het afdelingshoofd van de afdeling Horizontaal Beleid van het departement Onderwijs en Vorming aangeduid als nationale autoriteit⁵⁴. Zij moet toezicht uitoefenen op het nationaal agentschap en zetelt als Vlaams vertegenwoordiger in het Europees LLP-comité. Vier adviescomités⁵⁵, elk bevoegd voor één van de vier subprogramma's van *Een Leven Lang Leren*, en een stuurgroep adviseren haar. Zij moeten bijdragen tot een optimale deelname van Vlaanderen aan het programma.

De Europese Commissie sluit jaarlijks een financiële overeenkomst met het nationaal agentschap, waarbij ze middelen toekent voor het werkprogramma van het agentschap:

- communautaire middelen voor de projecten die kaderen in *Een Leven Lang Leren*;
- een bijdrage voor de beheers- en uitvoeringstaken van het agentschap.

Ook de nationale autoriteit moet volgens de beschikking een overeenkomst sluiten met het nationaal agentschap om hun onderlinge relatie te regelen. De beschikking beschrijft de verplichtingen die het nationaal agentschap moet nakomen. De overeenkomst met de nationale autoriteit moet die verplichtingen specificeren. De voornaamste zijn⁵⁶:

- Het agentschap moet de minimumvoorwaarden voor interne controlestandaarden respecteren bij het beheer van de projecten.
- Het moet bijdragen tot de monitoring en evaluatie van de activiteiten van het programma.
- Het dient een essentiële rol te vervullen bij de bekendmaking en uitvoering van het programma op nationaal niveau.
- Het moet de subsidieaanvragen in ontvangst nemen en evalueren en middelen toekennen aan de begunstigde instellingen. Dat houdt ook in dat het op grond van de aanvragen die de universiteiten en hogescholen indienen, het aantal studenten (en maanden) bepaalt dat iedere instelling kan uitzenden.
- Het moet in overleg met de nationale autoriteit een ontwerpwerkprogramma bij de commissie indienen.

⁵³ Beschikking van de Europese Commissie van 26 april 2007 betreffende de verantwoordelijkheden van respectievelijk de lidstaten, de Commissie, de nationale agentschappen bij de uitvoering van het programma *Een Leven Lang Leren* (2007-2013).

⁵⁴ Sinds de herstructurering van het departement Onderwijs en Vorming (januari 2012) heeft het afdelingshoofd van de Managementondersteunende Diensten de functie van nationale autoriteit.

⁵⁵ Besluit van de Vlaamse Regering van 21 maart 2008 tot oprichting van overlegorganen die bijdragen tot een optimale deelname van de Vlaamse Gemeenschap aan het Europese actieprogramma *Een Leven Lang Leren*.

⁵⁶ Zoals omschreven in de beschikking.

Zoals al gesteld, heeft de Vlaamse Gemeenschap voor Vlaanderen het nationale agentschap EPOS vzw opgericht⁵⁷. De verplichtingen van het agentschap zijn vastgelegd in een samenwerkingsakkoord met de Vlaamse overheid (in casu de minister)⁵⁸. Die overeenkomst formaliseert ook de relatie tussen de nationale autoriteit en het nationaal agentschap, zoals voorzien in de beschikking van de Europese Commissie. De oprichting van een afzonderlijke verantwoordelijke rechtspersoon, zoals gevraagd door de Europese Commissie, moest een juist inzicht in de geldstromen en een goede uitvoering en een goed beheer van de subprogramma's waarborgen.

In zijn jaarverslag (*yearly report*) moet het nationaal agentschap aan de Europese Commissie verantwoording afleggen over de uitvoering van zijn opdracht. Het dient te rapporteren over de activiteiten die het voor de bovengenoemde punten heeft gerealiseerd. De commissie keurt het rapport goed, maar ze kan het ook verwerpen en een nieuw rapport vragen, of ze kan aanvullingen en verduidelijkingen vragen. Bij de goedkeuring van het jaarverslag 2010 deelde de Europese Commissie mee dat de activiteiten die EPOS organiseerde, alsook de gerealiseerde mobiliteit, van goede kwaliteit waren en dat ze bijdroegen tot de realisatie van de doelstellingen van Erasmus.

4.2 EPOS-werkprogramma

EPOS dient jaarlijks een werkprogramma op te stellen met de belangrijkste kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen en de streefcijfers of verwachte trends voor de verschillende acties. Het moet in dat programma de activiteiten beschrijven die het in de betrokken periode zal uitvoeren. EPOS moet dit programma opstellen in overleg met de nationale autoriteit, die het programma mee moet sturen en goedkeuren, en de uitvoering ervan moet evalueren. EPOS moet ten slotte de uitvoering van dit werkprogramma tegenover de Europese Commissie verantwoorden⁵⁹.

Het Rekenhof heeft vastgesteld dat de recente werkprogramma's vooral algemene kwantitatieve doelstellingen bevatten, en minder aandacht schenken aan meer specifieke doelstellingen:

- Het werkprogramma 2008-2010 voor middellange termijn vermeldde alleen de kwantitatieve doelstelling van minstens 3.000 studenten per jaar voor studiemobiliteit. Het stelde wel dat verhoging van de kwaliteit een prioriteit bleef en dat EPOS de onderwijsinstellingen daarom aanspoorde tot interinstitutionele relaties.
- Het werkprogramma 2010 herhaalde de algemene doelstelling van 3.000 studenten en 15.000 maanden voor de actie studiemobiliteit en het had maar één specifieke doelstelling, namelijk 25% van de uitgezonden studenten uit de lagere inkomens rekruteren door hen een hogere toelage te verlenen. Het werkprogramma richtte zich door de beperkte specifieke ambities maar tot één doelgroep, terwijl de Europese Commissie ook aandacht vraagt voor een evenwichtige geografische spreiding en voor evenwicht tussen instellingen en tussen opleidingen. Bij de actie studentenmobiliteit voor stages stond alleen de kwantitatieve doelstelling van minimaal 242 studenten voorop en bij de actie docentmobiliteit voor teaching vermeldde het werkprogramma de doelstelling van minimaal 800 uitwisselingen. Meer specifieke (kwalitatieve) doelstellingen ontbraken bij deze acties volledig.

⁵⁷ Decreet van 16 mei 2007 betreffende dringende maatregelen voor het onderwijs, zie artikel V.2. voor de opdracht en artikel V.4. voor de verantwoording. EPOS staat voor *Europese Programma's voor Onderwijs, Opleiding en Samenwerking*.

⁵⁸ Samenwerkingsovereenkomst tussen de Vlaamse overheid en EPOS voor de periode 1 januari 2007 tot 31 december 2013.

⁵⁹ Beschikking (2007) 1807 van de Europese Commissie, art. 7, 2° en art. 5, 1°, c en samenwerkingsovereenkomst minister-EPOS, art. 2, § 3.

Tevens rijst de vraag hoe EPOS de aantallen uit zijn werkprogramma heeft bepaald. Met die aantallen kan de vzw het streefcijfer van 15% uit de beleidsnota niet halen (zie hoofdstuk 6) en het is onduidelijk wat de verwachtingen zijn van het aandeel van de Erasmusmobiliteit ten aanzien van dat streefcijfer. Het werkprogramma voor 2012 heeft de doelstelling wel opgetrokken tot 3.877 studenten voor studiemobiliteit en 859 voor stagemobiliteit, wat dichterbij aansluit bij de doelstelling uit de beleidsnota. Maar een tijdspad tot 2015-2016 of 2020, waarin ook aangegeven wordt hoe het aandeel van de Erasmusmobiliteit ten opzichte van de algemene mobiliteitsdoelstelling zich zal ontwikkelen, ontbreekt.

EPOS heeft het ontwerp van zijn werkprogramma besproken met de LLP-stuurgroep waarvan de nationale autoriteit deel uitmaakt naast vertegenwoordigers van het departement Onderwijs en Vorming en van de beleidsdomeinen Cultuur, Jeugd, Sport en Media en Werk en Sociale Economie. Deze stuurgroep bezorgde zijn feedback over het ontwerp aan het nationaal agentschap, dat het werkprogramma aanpaste. De stuurgroep en de nationale autoriteit hebben echter te weinig aangestuurd op een goede aansluiting van het werkprogramma van EPOS op de beleidsdoelstellingen van de Vlaamse Regering en de Europese doelstellingen.

De Europese Commissie keurde de werkprogramma's goed, maar was kritisch voor de statistische gegevens die EPOS in de rapportage over de realisatie van het werkprogramma opnam⁶⁰. Zij vroeg ook aanvullende toelichtingen over de selectie van de instellingen voor de studentenmobiliteit.

4.3 Primaire en secundaire controle

De nationale autoriteit en de commissie zorgen samen voor de monitoring en supervisie van het programma *Een Leven Lang Leren*. Zij raadplegen elkaar over de werking van het nationaal agentschap. De nationale autoriteit is tegenover de commissie verantwoordelijk voor de coördinatie, het geïntegreerd beheer en de opvolging van de verwezenlijkingen. De samenwerkingsovereenkomst tussen de Vlaamse overheid en EPOS regelt het toezicht van de nationale autoriteit op EPOS en zijn beheer van de projecten en activiteiten in het kader van *Een Leven Lang Leren* (in het bijzonder Erasmus) die de Vlaamse Gemeenschap en de Europese Commissie financieren⁶¹.

De nationale autoriteit is verantwoordelijk voor de nationale controles. Zij moet secundaire controles op EPOS uitvoeren, die garanties moeten bieden op de doeltreffendheid van de primaire controles die het agentschap zelf uitvoert⁶². Zij kan de uitvoering van de secundaire controles aan een extern orgaan toevertrouwen. De nationale autoriteit moet de commissie met de resultaten van die controles jaarlijks een garantieverklaring bezorgen over de uitvoering van het programma. Deze verklaring moet voornamelijk de financiële rapportering en de rechtmatige aanwending van de Europese middelen betreffen⁶³.

De nationale autoriteit heeft de uitvoering van de secundaire controles uitbesteed aan een bedrijfsrevisor. Zij heeft haar controles voor het begrotingsjaar 2010 op diens aangeven versterkt en een controleprogramma uitgewerkt en uitgevoerd dat ook periodieke financiële en systeemcontroles bij EPOS inhoudt.

In zijn verslag bekritiseerde de bedrijfsrevisor van de nationale autoriteit de primaire controles. EPOS bezorgde het verslag van zijn bedrijfsrevisor over de primaire controles voor het

⁶⁰ Brief van de Europese Commissie van 13 oktober 2010 over de evaluatie van het jaarverslag 2009 van het nationaal agentschap.

⁶¹ De zogenaamde gedecentraliseerde acties van het programma.

⁶² De primaire controle omvat de interne controle bij EPOS en de systeemcontrole bij de instellingen.

⁶³ Zoals omschreven in de beschikking van de Europese Commissie (2007) 1807.

begrotingsjaar 2010 niet tijdig aan de nationale autoriteit. Daardoor kon de bedrijfsrevisor van de nationale autoriteit voor zijn eigen controles niet steunen op het verslag van de primaire controles⁶⁴.

Het verslag van de secundaire controle over het begrotingsjaar 2010 wees op een aantal problemen bij de vzw EPOS:

- De boekhouding is verbeterd, maar wordt nog altijd niet gevoerd op maandelijkse basis en steunt niet altijd op originele verantwoordingstukken.
- Betalingen, zowel voorschotten als eindsaldi, berusten op instructies van de operationele afdeling van EPOS en niet op stukken. De controles volstonden niet om dubbele betalingen te vermijden⁶⁵.
- De Europese Rekenkamer drong na haar controles op de garantieverklaring van de nationale autoriteit 2008⁶⁶ aan op een versterking van de interne controle. De uitwerking en implementatie van het procedurehandboek voor interne controle liep vertraging op.
- Het agentschap ging onvoldoende in op de opmerkingen en vragen van de secundaire controle.

De bedrijfsrevisor van de nationale autoriteit achtte de werkwijze van EPOS boekhoudkundig en op het vlak van interne controle onaanvaardbaar. Hij wees er wel op dat de boekhouding na de indiensttreding van een nieuwe medewerkster op 1 december 2010, systematisch en proactief controles verrichtte. De nationale autoriteit verwees in haar garantieverklaring voor 2010 naar het controleverslag van haar revisor. De EU heeft deze garantieverklaring aanvaard en geen aanvullende controles georganiseerd. In zijn reactie op het voorontwerp van verslag deelde EPOS aan het Rekenhof mee dat het intussen heel wat veranderingen heeft doorgevoerd op advies van de bedrijfsrevisor van de vzw, de bedrijfsrevisor van de nationale autoriteit en de Europese Rekenkamer. Onder meer werd het procedurehandboek ingevoerd.

De Europese Rekenkamer heeft ook aangedrongen op voldoende controle op een correcte financiële en reglementaire uitvoering van het programma *Een Leven Lang Leren* bij de onderwijsinstellingen. Voor het academiejaar 2008-2009 heeft EPOS die opdracht uitbesteed aan een bedrijfsrevisor. Voor het academiejaar 2009-2010 deed het daarvoor een beroep op de commissarissen van de Vlaamse Regering bij de universiteiten en hogescholen. Die formuleerden een positieve controleverklaring voor alle gecontroleerde instellingen. Een dergelijke controle, gelast door de minister⁶⁷, behoort echter niet tot de reguliere opdrachten van een regeringscommissaris⁶⁸.

4.4 Bepaling van de mobiliteit

EPOS selecteert volgens de Europese instructies de hogeronderwijsinstellingen die aan de acties voor studentenmobiliteit mogen deelnemen. Vermits alle Vlaamse instellingen houder zijn van het Erasmus University Charter, komen zij alle in aanmerking voor subsidiëring. Hun aanvraag vermeldt het aantal mobiliteiten die zij zouden willen realiseren en de duur ervan.

De instellingen selecteren de studenten en staan dus mee in voor de realisatie van de Europese doelstellingen. Het agentschap bepaalt, rekening houdend met het beschikbare budget en

⁶⁴ De bedrijfsrevisor steunde op het ogenblik van zijn controle op een mondelinge mededeling van de primaire controleur dat hij een verklaring zonder voorbehoud zou afleveren over de jaarrekening 2010.

⁶⁵ De vastgestelde dubbele betalingen situeerden zich bij andere acties dan Erasmus.

⁶⁶ Verslag van de Europese Rekenkamer van 24 september 2009 over het begrotingsjaar 2008.

⁶⁷ Brief van de minister van 24 november 2009.

⁶⁸ Besluiten van de Vlaamse Regering van 5 september 2003 en 5 april 1995 betreffende de taken van de commissarissen van de Vlaamse Regering bij respectievelijk de universiteiten en de hogescholen.

met de hoogte van de mobiliteitstoelage, het aantal mobiliteitsmaanden en de subsidie die het aan de verschillende instellingen toekent. EPOS moet er bij de toekenning van het aantal mobiliteiten op letten de doelstellingen van zijn werkprogramma en van de acties in acht te nemen. Het zou rekening moeten houden met de mate waarin de instellingen in hun voorstel die doelstellingen nastreven.

EPOS baseert de mobiliteit echter te veel op grond van de mobiliteit die een instelling tot dan realiseerde⁶⁹. Bij hun inschrijving voor deelname aan Erasmus⁷⁰ moeten de instellingen namelijk behalve de geraamde mobiliteitsmaanden voor het lopende en volgende jaar, ook de gerealiseerde mobiliteitsmaanden van het vorige jaar opgeven. Het agentschap volgt daarmee het Europese voorschrift dat in eerste orde naar de *past performance* moet worden gekeken. Europa laat echter de agentschappen ook toe andere criteria in aanmerking te nemen⁷¹. Door de middelenverdeling te sterk op de *past performance* te richten, bestendigt EPOS de zwakke prestaties van instellingen die in het verleden weinig mobiliteit hadden⁷². Deze instellingen bevestigden dat deze werkwijze de verhoging van hun mobiliteit belemmert. De werkwijze houdt evenmin rekening met de Europese doelstelling de mobiliteit te spreiden over regio's, instellingen en opleidingen.

De instellingen met een stijgende vraag naar studentenmobiliteit krijgen wel een bijsturing van hun toelage voor mobiliteit, maar beperkt en te laat. EPOS bepaalt de initiële toelage op grond van de aanvragen die de hogeronderwijsinstellingen vóór de aanvang van het academiejaar indienen bij hun inschrijving voor deelname aan Erasmus en stuurt de instellingstoelagen bij op basis van tussentijdse rapporteringen van de instellingen over de uitvoering van het mobiliteitsprogramma (bv. in november 2010 en januari 2011 voor het academiejaar 2010-2011). Een stijging van de initiële instellingstoelage is maar mogelijk als zich bij andere instellingen een daling voordoet. De instellingen krijgen van EPOS bovendien te laat⁷³ de bijsturing van hun toelage voor mobiliteit. Op het ogenblik van de bijsturing zijn de leerovereenkomsten al afgesloten en zijn haast alle studenten uitgezonden naar buitenlandse instellingen. De betrokken instellingen die de mobiliteit van hun studenten willen verhogen, moeten dus vóór de bijsturing financiële risico's nemen. EPOS wees zelf als oorzaak de onvolkomen en laattijdige rapportage van de instellingen over de gerealiseerde mobiliteit aan.

4.5 Financiering van de werking van EPOS

De nationale autoriteit moet zorgen voor een passende financiering van het nationaal agentschap, opdat het zijn activiteiten kan uitvoeren en de doelstellingen van zijn werkprogramma kan realiseren⁷⁴. Die subsidie vormt een aanvulling van de *operating grant* die Vlaanderen ontvangt van de Europese Commissie om de werking van het agentschap te financieren⁷⁵. De Vlaamse overheid regelt die financiering in de samenwerkingsovereenkomst met EPOS. De minister kende voor het werkingsjaar 2010 een werkingssubsidie toe van 207.604 euro bij

⁶⁹ Zie het advies dat aan de basis ligt van de initiële beslissing van de algemeen directeur van het nationaal agentschap van 29 september 2010.

⁷⁰ Application form ERASMUS Mobility HEI.

⁷¹ 2011 Guide for national agencies implementing the LL-programme: For student study mobility (SMS), staff mobility for teaching assignments (STA) and for staff training (STT), the NA shall allocate funds to institutions on the basis of past performance, i.e. the number of students and staff who went on mobility in the preceding years. The NA may also take into account other criteria (...)

⁷² Volgens de reactie van EPOS op het voorontwerp van verslag heeft het agentschap bij de verdeling van de middelen voor het academiejaar 2011-2012 niet enkel met de *past performance* rekening gehouden, maar ook gedeeltelijk met de vraag van de instellingen.

⁷³ Het agentschap heeft bv. maar op 2 maart 2011 en 27 april 2011 beslissingen getroffen over de bijsturing van de instellingstoelagen voor het academiejaar 2010-2011 op grond van de uitvoeringsrapportage.

⁷⁴ Beschikking van de Europese Commissie (2007) 1807, art. 6, 4^e.

⁷⁵ In 2010 ontving EPOS een *operating grant* van 609.445 euro.

besluit van 10 september 2010⁷⁶. Bij besluit van 6 december 2010 kende de minister een aanvullende subsidie toe van 51.901 euro voor 2010 omdat een oorspronkelijke besparingsmaatregel van 20% werd opgeheven. Door pas op het einde van het werkingsjaar een besluit te treffen, bemoeilijkte de minister de werking en het beheer van de vzw. Overigens werd niet onderzocht of het nog wel vereist was het volledige bedrag uit te betalen.

4.6 Monitoring en evaluatie van de activiteiten

EPOS verzamelt en analyseert gegevens over de Erasmusmobiliteit in functie van zijn verplichtingen ten aanzien van de Europese Commissie. Over het jaarverslag 2009 van EPOS heeft de Europese Commissie een aantal tekortkomingen meegedeeld⁷⁷. Zij vroeg aanvullende toelichtingen over de selectie van de instellingen voor de studentenmobiliteit en vroeg ook uitleg over de trends en de wijze waarop zij aansluiten bij de doelstellingen van het werkprogramma. EPOS vulde het jaarverslag aan en de commissie was tevreden over die aanvulling.

De Vlaamse Regering heeft EPOS geen opdracht gegeven informatie te verzamelen die gericht is op de opvolging van het Vlaamse beleid voor internationalisering (met het oog op de Bolognadoelstelling die tegen 2020 een internationale mobiliteit bij 20% van de afgestudeerden van het hoger onderwijs nastreeft en op de beoogde 15% uit de beleidsnota). Ook over het aandeel uitgezonden studenten uit de lagere inkomens, waarover het werkprogramma en de beleidsbrief een doelstelling formuleerden, publiceert het geen gegevens. In april 2012 heeft EPOS, zoals al aangestipt, wel VLINDER (Vlaamse Indicatoren Erasmus) gepubliceerd, dat naast absolute cijfers ook vergelijkingen bevat met ander Vlaams cijfermateriaal.

Hoofdstuk 6 van het verslag geeft meer vaststellingen over de monitoring.

4.7 Bekendmaking van het programma op nationaal niveau

De bekendmakingsactiviteiten van EPOS zijn informatief, maar passief. De studenten moeten zelf het initiatief nemen om informatie te vergaren. De informatie op de website is onvoldoende gericht op het aanmoedigen en motiveren van de studenten. Over de hoogte van de toelage gaf het agentschap op de website overigens laattijdige en onduidelijke informatie. Volgens de universiteiten en hogescholen is een Vlaamse mediacampagne voor studiemobiliteit en internationalisering door EPOS of de minister, ter ondersteuning van de promotie door de instellingen, wenselijk. In een mediacampagne zou EPOS zich rechtstreeks tot het studentenpubliek kunnen richten.

4.8 Organisatorische inbedding

Het departement Onderwijs en Vorming geeft de minister beleidsondersteuning. Het staat in voor de voortgangsbewaking en de evaluatie van het Vlaamse onderwijsbeleid⁷⁸. Het kan ook beleid uitvoeren dat niet werd toevertrouwd aan een agentschap. In het departement zijn verschillende afdelingen bevoegd voor internationale mobiliteit. Behalve het afdelingshoofd van de afdeling Horizontaal Beleid, dat optreedt als nationale autoriteit⁷⁹, is er ook de afdeling Hoger Onderwijs en Volwassenenonderwijs, die de Databank Hoger Onderwijs beheert en een vertegenwoordiger in de Bologna-werkgroep heeft. Ten slotte is er EPOS, dat volgens het

⁷⁶ De begroting van de Vlaamse Gemeenschap verschaft op basisallocatie FBO FC 033 33000 de kredieten voor deze werkingsubsidie.

⁷⁷ Brief van de Europese Commissie van 13 oktober 2010 over de evaluatie van het jaarverslag 2009 van het nationaal agentschap.

⁷⁸ Website Onderwijs en Vorming (*Wegwijs in de administratie*).

⁷⁹ Nu het afdelingshoofd van de Managementondersteunende Diensten.

organogram van het departement de afdeling Europese Programma's Een Leven Lang Leren⁸⁰ vormt.

Europa heeft de deelnemende lidstaten expliciet gevraagd voor het beheer van de Erasmus-mobiliteit een aparte rechtspersoon op te richten, maar in Vlaanderen werken de nationale autoriteit en de vzw EPOS in de praktijk in dezelfde organisatorische entiteit. Extra aandacht moet bijgevolg uitgaan naar voldoende functiescheiding, opdat de nationale autoriteit haar controletaak optimaal kan uitvoeren, op onafhankelijke wijze. Tot op heden deden zich op dit vlak in de praktijk geen problemen voor.

Dat de drie actoren in hetzelfde departement functioneren, leidde overigens niet altijd tot goede afspraken en samenwerking, onder meer voor de opstelling van het werkprogramma of de monitoring van de acties voor de Erasmusmobiliteit. De afdelingen kwamen evenmin tot een goede organisatie van de gegevensverzameling voor de meting van de studentenmobiliteit in het kader van Bologna.

De Vlaamse Gemeenschap heeft EPOS op verzoek van de Europese Commissie als aparte rechtspersoon opgericht om de controle op de Europese middelen te versterken en het goede beheer en de uitvoering van het programma te garanderen. Volgens het kaderdecreet Bestuurlijk Beleid kan de Vlaamse overheid inderdaad beleidsuitvoerende taken toevertrouwen aan verzelfstandigde agentschappen met rechtspersoonlijkheid. Met de oprichting van de vzw EPOS heeft de Vlaamse overheid echter een beheers- en organisatievorm gebruikt die buiten het kader van beter bestuurlijk beleid valt.

Sinds 2007 subsidieert de Vlaamse minister van Onderwijs ook het project *Study in Flanders*, dat sinds 2008 wordt beheerd door de vzw Flamenco⁸¹ met de bedoeling het Vlaams hoger onderwijs in het buitenland te promoten. De vzw ziet het als haar opdracht bij te dragen tot de internationalisering van het Vlaams hoger onderwijs en zijn kwaliteit internationaal zichtbaar te maken⁸². Die opdracht overlapt voor een deel de opdracht van de bovengenoemde afdelingen van het ministerie van Onderwijs. De versnippering van het beleid over verschillende instanties leidt tot inefficiënties.

4.9 Conclusies

De EPOS-werkprogramma's richten zich vooral op de realisatie van algemene kwantitatieve doelstellingen, zonder duidelijk te maken hoe het beoogde aantal mobiliteiten aansluit bij de doelstelling uit de beleidsnota of past in een tijdspad tot 2015-2016 of 2020. Specifieke (kwantitatieve) ambities komen maar beperkt aan bod. De nationale autoriteit heeft het agentschap er niet toe aangezet de Vlaamse en Europese specifieke doelstellingen meer en duidelijker na te streven in zijn werkprogramma.

De nationale autoriteit heeft haar secundaire controles versterkt en verricht nu ook periodieke financiële en systeemcontroles bij EPOS. EPOS heeft het verslag over de primaire controles 2010 echter laattijdig aan de nationale autoriteit bezorgd, wat de secundaire controles heeft gehinderd. De nationale autoriteit en EPOS werken in de praktijk beide in het departement, wat de secundaire controle onder druk kan zetten. De boekhouding van het agentschap was volgens deze secundaire controle en ondanks opmerkingen van de Europese Rekenkamer, nog niet in orde en de interne controle niet sluitend.

⁸⁰ Zie het organogram op de website van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.

⁸¹ Flamenco vzw (Flanders Agency for Mobility and Cooperation in Higher Education) werd op 28 oktober 2008 opgericht op initiatief van de VLIR en de VLHORA.

⁸² Missie van Flamenco vzw op haar website.

EPOS verdeelt de Europese en Vlaamse subsidies voor Erasmusmobiliteit over de onderwijsinstellingen te veel op grond van hun *past performance*. Daardoor kunnen instellingen met weinig mobiliteit hun deelname niet of maar beperkt verhogen. Als een verhoging mogelijk is, wordt die overigens te laat toegekend. EPOS informeerde de studenten ook laattijdig en onduidelijk over de toelage en stimuleerde ze onvoldoende actief.

EPOS verzamelt voor de Europese Commissie de noodzakelijke gegevens voor de opvolging en evaluatie van de Erasmusmobiliteit in functie van de Europese doelstelling van drie miljoen mobiliteiten. Over het aandeel uitgezonden studenten uit de lagere inkomens, waarover het werkprogramma en de beleidsbrief een doelstelling formuleerden, publiceert het geen gegevens.

In het onderwijsdepartement hebben twee afdelingen en de vzw EPOS, die buiten het kader bestuurlijk beleid werd opgericht, een opdracht voor internationale mobiliteit, wat niet altijd heeft geleid tot goede afspraken en een goede samenwerking. Ook de opdracht van de vzw Flamenco overlapt voor een deel de opdracht van die afdelingen.

Organisatie van mobiliteit in universiteiten en hogescholen

Hoofdstuk

5

5.1 Europese aanbevelingen

De Europese Commissie wil dat zoveel mogelijk studenten de mogelijkheid krijgen een studie- of stageperiode in het buitenland te realiseren. De universiteiten en hogescholen zijn de belangrijkste partners voor de realisatie van die kwantitatieve doelstelling. De commissie streeft ook naar een kwalitatief hoogwaardige studentenmobiliteit. Ter verhoging van de kwaliteit van de buitenlandse studies of stages hebben het Europees Parlement en de Raad enkele aanbevelingen geformuleerd in het Europees handvest voor kwaliteit bij mobiliteit⁸³:

- uitzendende instellingen, gastinstellingen en deelnemers moeten de doelstellingen en de verwachte leerresultaten van een verblijf in het buitenland bepalen;
- verblijven in het buitenland moeten zoveel mogelijk aansluiten op de leertrajecten, vaardigheden en motieven van de deelnemers en die verder ontwikkelen of aanvullen.

5.2 Hogeronderwijsinstellingen als organisatoren

Om de kwaliteit van de mobiliteit te waarborgen eist de Europese Commissie dat de hogeronderwijsinstellingen die willen deelnemen, een *Erasmus University Charter* (EUC) onderschrijven. Dat charter omschrijft de basisbeginselen en de minimumvereisten waaraan hogescholen en universiteiten als thuis- en gastinstelling moeten voldoen bij de organisatie van Erasmus. De instellingen moeten het charter bekendmaken bij de studenten. Door de deelname aan Erasmus bij de studenten te promoten, dragen zij bij tot de kwantitatieve Erasmusdoelstelling.

Alle Vlaamse universiteiten en hogescholen hebben een charter en nemen effectief deel aan Erasmus. Slechts drie van de negen bezochte instellingen plaatsten hun EUC op hun website. De informatie over Erasmus op de websites is summier, maar volstaat als basis om verdere inlichtingen te vragen bij de diensten internationalisering van de instellingen. De informatie op de websites is doorgaans echter niet vlot toegankelijk.

De bezochte instellingen onderkennen nochtans het belang van goede informatie voor de studenten. Elke instelling onderneemt acties om Erasmus bij de studenten bekend te maken, maar een volwaardige strategie met voldoende concrete maatregelen ter stimulering van mobiliteit ontbreekt nog bij ongeveer de helft van de instellingen. Meestal legt het instellingsmanagement de verantwoordelijkheid voor de stimulering van de studenten bij de opleidingen. Daardoor maakt het zich afhankelijk van het engagement van de docenten.

5.3 Beleidsformulering bij universiteiten en hogescholen

Bij hun EUC-aanvraag moeten de instellingen een *Erasmus Policy Statement* (EPS) aan de Europese Commissie bezorgen, een beleidsverklaring waarin zij hun doelstellingen en strategie voor Erasmusmobiliteit beschrijven, alsook de geplande maatregelen en acties om te voldoen aan de vereisten van het charter. De Europese Commissie heeft de structuur en vormvereisten van de beleidsverklaring vastgelegd. De instellingen moeten ook hun beleidsverklaring algemeen bekendmaken.

Alle negen bezochte instellingen hebben een beleidsverklaring. De meeste beleidsverklaringen bevatten weinig concrete, duidelijk geformuleerde en voldoende meetbare doelstellingen. De instellingen beschouwen de opmaakregels van de Europese Commissie niet als een goede leidraad voor de redactie van een bruikbaar beleidsinstrument. Ze aanzien het EPS voorna-

⁸³ Europees Parlement en de Raad, 18 december 2006, aanbeveling geformuleerd over transnationale mobiliteit in onderwijs en beroepsopleiding in de Europese Gemeenschap. Europees handvest voor kwaliteit bij mobiliteit (2006/961/EG).

melijk als een formaliteit om het EUC te verkrijgen. Het is ook weinig bekend bij docenten en studenten. Vier van de bezochte instellingen leefden evenmin de EPS-publicatieverplichting na.

Het EPS wordt in de praktijk weinig gebruikt als managementinstrument dat het beleid aanstuurt. Bij alle bezochte instellingen formuleerde het management (de dienst internationalisering) wel een breder internationaliseringsbeleid, waarvan Erasmusmobiliteit een onderdeel vormt. Het bevraagde personeel bleek bij de meeste opleidingen voldoende betrokken te zijn geweest bij de formulering en implementatie van dat beleid. Toch leidde de concrete invulling van het mobiliteitsbeleid door de opleidingen tot aanzienlijke verschillen binnen een instelling.

De negen bezochte instellingen hebben de essentiële aandachtspunten uit het Europees handvest die de kwaliteit van de Erasmusmobiliteit moeten garanderen, ook opgenomen in hun brede internationaliseringsbeleid (maximale erkenning van studie- en stageperiodes, passende taalvoorbereiding, monitoring en begeleiding van inkomende en uitgaande deelnemers en ondersteuning voor huisvesting).

5.4 Opvolging en sturing van mobiliteitsbeleid

De instellingen zijn samen met EPOS verantwoordelijk voor de realisatie en opvolging van de Europese kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen. Ze moeten voldoende en bruikbare gegevens verzamelen en op grond daarvan hun prestaties evalueren en eventueel bijsturen. Elke instelling moet EPOS jaarlijks een inhoudelijk verslag over het gebruik van de Erasmus-subsidies voorleggen.

Alle bezochte instellingen registreerden de buitenlandse studie- en stageperiodes van uitgezonden Erasmusstudenten correct en volledig in een (Vlaamsbrede) centrale Erasmusdatabank. Bovendien bezorgden ze EPOS jaarlijks een Erasmusverslag met vooral kwantitatieve gegevens. Ze ontvingen echter weinig of geen feedback over hun mobiliteitsprestaties en de rapportering erover. EPOS heeft de gegevens die de instellingen rapporteerden evenmin verder geanalyseerd of de verslagen getoetst aan het EPS van de onderwijsinstellingen.

Buiten de rapportering aan EPOS, verwerkten alle instellingen de kwantitatieve informatie over Erasmusmobiliteit ook in de evaluatie van hun (ruimere) internationaliseringsbeleid, waarover zij in eigen jaarverslagen rapporteerden. Zes van de negen instellingen organiseerden in dat kader een aanvullende kwantitatieve evaluatie. Toch blijft bij alle bezochte instellingen nog verbetering mogelijk. De instellingen evalueren ook de kwaliteit van de Erasmusmobiliteit maar in beperkte mate.

De instellingen hebben sterk uiteenlopende interne richtlijnen voor de registratie van internationale mobiliteit buiten de officiële internationale samenwerkingsprogramma's, bv. op initiatief van de instelling of de student. Een dergelijke mobiliteit wordt niet of niet eenvormig geregistreerd. Hoewel hij beperkt is, kan het onderwijsdepartement daarover dus geen algemene gegevens opmaken voor alle afgestudeerden (zie ook 6.1).

Het instellingsmanagement vraagt opleidingen zelden zwakke prestaties te verantwoorden en te remediëren. De opleidingen beslissen nagenoeg autonoom over de uitvoering van het internationaliseringsbeleid van hun instelling en het centrale niveau stuurt weinig aan.

5.5 Kwalitatieve eisen voor studentenmobiliteit

5.5.1 Selectie van studenten

Door de ondertekening van het charter verbinden de instellingen zich ertoe de selectie van de studenten op een eerlijke en transparante manier te organiseren. Zij moeten de selectieprocedure en -criteria aan alle betrokkenen bekendmaken en kunnen, buiten de algemene voorwaarden, eigen criteria hanteren, zoals kennis van de taal van het gastland, kennis van de Engelse taal of motivatie.

Alle bezochte instellingen delen de selectieprocedure en -criteria mee aan de studenten. Zij hanteren de volgende algemene selectievoorwaarden:

- een minimumaantal behaalde studiepunten;
- een minimumaantal resterende studiepunten om Erasmusmobiliteit te kunnen realiseren;
- een minimale studievoortgang;
- een tijdig ingediende en degelijk ingevulde aanvraag.

Zeven instellingen konden bijna alle studenten die aan de algemene voorwaarden voldeden, aan Erasmus laten deelnemen, omdat ze op grond van hun *past performance* over voldoende middelen beschikten (zie ook punt 4.4). Instellingen met een lage mobiliteit die sterk en efficiënt promotie voeren voor mobiliteit, kennen echter problemen. Zo moesten twee van de onderzochte instellingen een selectie maken uit de best gerangschikte kandidaten.

Toch moeten opleidingen soms ook door een tekort aan plaatsen bij partnerinstellingen geschikte kandidaten weigeren. Bij de meerderheid van de instellingen stelt dit probleem zich bijna jaarlijks voor een of meer opleidingen. De meeste instellingen registreren daarover geen gegevens. Ze beschouwen het als een opleidinggerelateerd probleem.

Buiten de algemene voorwaarden, hanteren de instellingen ook inhoudelijke selectiecriteria om de kandidaten te rangschikken of de bestemming te heroriënteren. Deze rangschikking op grond van evaluatieproeven en gesprekken zorgt ervoor dat de best gerangschikte kandidaten eerst een buitenlandse bestemming en opleiding kunnen kiezen. De instellingen bevinden op grond van deze proeven en gesprekken maar uitzonderlijk studenten ongeschikt voor mobiliteit. De meest gehanteerde criteria zijn: talenkennis, motivatie en studieresultaten. De instelling houdt doorgaans geen toezicht op het gebruik van de criteria door de opleidingen. Soms hanteren opleidingen niet alle criteria of kennen ze er verschillende gewichten aan toe.

Dat opleidingen behalve de studievoortgang ook de studieresultaten als rangschikkingscriterium gebruiken, werd vastgesteld bij opleidingen van twee instellingen. De selectieprocedure van de instellingen bepaalde niet duidelijk hoe en hoe sterk zij dat criterium mochten gebruiken. De Europese Commissie, noch de Vlaamse Regering hebben als doelstelling voorrang te willen geven aan studenten met betere studieresultaten. Integendeel, zij stelden voorop dat iedere student de kans moet krijgen een deel van zijn studies in het buitenland te realiseren.

5.5.2 Interinstitutionele overeenkomsten

Studenten kunnen maar deelnemen aan Erasmus en een toelage ontvangen voor een studieperiode of stage aan een buitenlandse instelling als hun Vlaamse hogeronderwijsinstelling met die buitenlandse instelling een overeenkomst heeft afgesloten.

Voor alle onderzochte mobiliteitsdossiers konden de Vlaamse instellingen een overeenkomst met een buitenlandse partnerinstelling voorleggen. De overeenkomsten kwamen tot stand op het niveau van de opleidingen en, voornamelijk, door formele en informele netwerken. Occasioneel sloot een opleiding een overeenkomst af met een instelling op vraag van een student met interesse voor een studieperiode bij een bepaalde instelling of in een bepaald land.

Alle bezochte instellingen streven ernaar hun studenten uit te sturen naar kwaliteitsvolle opleidingen. Het niveau van de buitenlandse studie- of stageperiode is maar gegarandeerd als ze plaatsvindt bij een instelling die aan de minimale kwaliteitseisen voor onderwijs voldoet die werden afgesproken naar aanleiding van de Bolognaconferentie⁸⁴. Uit de gesprekken met de instellingen blijkt echter dat nagenoeg geen enkele opleiding vóór de sluiting van een nieuwe overeenkomst nagaat of de opleidingen van de partnerinstelling aan die voorwaarde beantwoorden.

De Europese Commissie heeft instrumenten aangereikt om de kwaliteit van de mobiliteitsperiode te garanderen. Een belangrijk instrument is het EUC. Alleen instellingen die een EUC hebben, kunnen deelnemen aan Erasmus. Op grond van hun ervaring met Erasmusmobiliteit stelden alle bezochte instellingen dat het bezit van het charter onvoldoende kwaliteitsgaranties biedt. Ze bevestigden ook dat de Europese Commissie geen controle uitvoert op de toepassing van de kwalitatieve eisen van het EUC door de deelnemende instellingen. Daarom hanteren de Vlaamse instellingen het bezit van een EUC alleen als formele voorwaarde om met de partnerinstelling studentenmobiliteit te organiseren.

Buiten het EUC hanteren de meeste instellingen geen instrumenten voor de selectie van buitenlandse partnerinstellingen voor mobiliteit. Bij een minderheid van de instellingen vraagt het management de opleidingen nieuwe interinstitutionele overeenkomsten te motiveren en te duiden. Verscheidene jaren van non-activiteit is de meest voorkomende reden voor de beëindiging van overeenkomsten. Slechts zeer uitzonderlijk wordt een overeenkomst beëindigd na een evaluatie van de kwaliteit van de gerealiseerde mobiliteit. In een aantal instellingen heeft de dienst internationalisering recent voor het eerst een algemene evaluatie van de interinstitutionele overeenkomsten georganiseerd, maar die heeft maar tot enkele opzeggingen geleid. Toch wil de meerderheid van de instellingen ertoe komen dat alle opleidingen regelmatig de overeenkomsten evalueren.

De instellingen gebruiken voor de overeenkomsten het model dat de Europese Commissie voorschrijft. Dat model voorziet er alleen in dat de instellingen vastleggen hoeveel maanden ze studenten willen ontvangen en uitzenden. Geen enkele instelling voegt aan deze modelovereenkomst een addendum toe waarin ze aanvullende afspraken vastlegt, bijvoorbeeld over de wijziging van het studieprogramma, de beoordeling van studenten, de organisatie van herexamens, de verblijfkosten of de taalondersteuning.

5.5.3 Studie en –stageovereenkomsten

Erasmusstudenten die een buitenlandse studie of stage plannen, moeten voor hun vertrek een studie- of stageovereenkomst met hun thuisinstelling en gastinstelling aangaan. In die overeenkomst maken de drie betrokken partijen duidelijke afspraken over te volgen opleidingsonderdelen in het buitenland en te behalen studiepunten. Elke wijziging moet onmiddellijk en schriftelijk vastgelegd worden en alle partijen moeten ze goedkeuren.

Alle bezochte instellingen maken voor elke student die aan Erasmus deelneemt, een studie- of stageovereenkomst op. In enkele onderzochte dossiers dateerde de overeenkomst van na de

⁸⁴ Bolognaverklaring van 19 juni 1999.

aanvang van de mobiliteitsperiode. De instellingen gebruiken altijd het voorgeschreven Europese standaardformulier. Geen enkele Vlaamse instelling voegde aan dit verplichte modelcontract studentspecifieke afspraken toe. Bij wijzigingen van het oorspronkelijke studie- of stageprogramma stellen de instellingen op verzoek van de student een gewijzigde overeenkomst op.

Het onderzoek van de studieovereenkomsten wees uit dat 30 tot bijna 100% van de mobiliteitsstudenten van een opleiding, na aanvang van de studiemobiliteit een wijziging van de studieovereenkomst aanvraagt bij de opleidingsverantwoordelijke. Doorgaans gaat het om een wijziging van het oorspronkelijke buitenlandse studieprogramma. Uit de onderzoeksgesprekken bleek dat die wijzigingen het moeilijk maken de kwaliteit van de studieloopbaan te beoordelen. Vakken die minder goed aansloten bij het studieprogramma van de thuisinstelling, vervangen soms de initieel overeengekomen vakken. Hoewel wijzigingen vaak voorkomen, hebben de instellingen, noch EPOS, daarover cijfers of evaluaties. De meeste opleidingen onderkennen dat overigens niet als een probleem.

5.5.4 Erkenning van succesvol uitgevoerde buitenlandse studieperiodes

Overname van studiepunten

Instellingen moeten de studieonderdelen die opgenomen zijn in de Erasmus-studieovereenkomst en succesvol uitgevoerd zijn, volledig academisch erkennen. Aan het einde van de studieperiode bezorgt de gastinstelling de student en de thuisinstelling een *Transcript of Records*, waarin zij bevestigt dat het overeengekomen studieprogramma voltooid is en een overzicht geeft van de behaalde graden en studiepunten. De Europese Commissie heeft de deelnemende instellingen gevraagd bij voorkeur de ECTS⁸⁵-studiepunten te gebruiken.

De dossiercontrole in de bezochte opleidingen en instellingen bracht zeer weinig inbreuken tegen de overname van de studiepunten aan het licht. Voor buitenlandse instellingen die het ECTS niet gebruikten, rekenen de instellingen de behaalde studiepunten om. Niet alle opleidingen en instellingen voeren die omrekening op dezelfde manier en even zorgvuldig uit, waardoor voor sommige studenten een puntenwinst kan ontstaan. De omrekening kan leiden tot misverstanden en betwistingen. Een aantal instellingen deelt de studenten de omrekeningsregels mee in het examenreglement of in de Erasmusdocumentatie, maar geen enkele instelling neemt de omzettingsregels op in de studieovereenkomst.

De gastinstellingen zenden het *Transcript of Records* niet altijd tijdig over. Ook sommige Vlaamse instellingen zijn op dat punt nalatig als thuisinstelling. De meeste instellingen vragen het *Transcript of Records* bij de gastinstelling op, maar er zijn ook instellingen die hun studenten vragen zelf de verantwoordelijke van hun gastinstelling aan te sporen het transcript te bezorgen.

Omzetting of overname van de toegekende beoordeling

Volgens de bezochte instellingen verschilt de beoordeling van de studieprestaties van land tot land. In sommige landen zouden de meeste instellingen aanzienlijk hogere beoordelingen geven dan gemiddeld (Europees). Voor die gastinstellingen zetten veel Vlaamse instellingen de beoordeling (punten of graden) om in een eigen beoordeling volgens de ECTS-waarde-

⁸⁵ Het *European Credit Transfer and Accumulation System* houdt in dat de studiebelasting van een opleiding of opleidingsonderdeel wordt uitgedrukt in een aantal studiepunten dat gebaseerd is op de werkbelasting die dit voor de student vertegenwoordigt om de doelstellingen van een bepaald programma te bereiken. Een studiepunt staat in dit systeem voor 25 à 30 uren studietijd. Een volledig studiejaar komt overeen met 60 studiepunten.

ringsschaal⁸⁶. Ze vermelden die omrekeningsregels niet in de studieovereenkomsten of inter-institutionele overeenkomsten en meestal evenmin in het examenreglement.

Twee bezochte instellingen aanvaardden de resultaten van alle gastinstellingen en verwerkten die ongewijzigd in de studieloopbaan van hun studenten.

Een kleine minderheid van de opleidingen neutraliseerde de beoordelingen die buitenlandse instellingen aan studenten toekenden. Zij bepalen de graad van de student voor de diploma-uitreiking uitsluitend op grond van de opleidingsonderdelen die ze zelf evalueerden en beoordeelden. Voor de opleidingsonderdelen die de studenten met Erasmus aan buitenlandse instellingen volgden, vermeldden ze in de studieloopbaan alleen *voldaan/niet voldaan*.

Sommige opleidingen valoriseren de buitenlandse studieperiodes op voorwaarde dat de eigen docenten de Erasmusstudenten aanvullend evalueren. De *Analyse van de verslagen van de Vlaamse Erasmusstudenten 2005-2008*⁽⁸⁷⁾ bevestigde dat dit geen uitzonderlijke praktijk was. De analyse toonde aan dat 28,2% van de studenten bij hun terugkeer in Vlaanderen een of meer examens of extrataken moest afleggen voor die opleidingsonderdelen die zij niet aan de thuisinstelling volgden. Een dergelijk beleid staat op gespannen voet met de Erasmusprincipes voor de erkenning van buitenlandse studieresultaten.

Opleidingen zijn verantwoordelijk voor de overname en invoer van de beoordelingen in de centrale studieresultatedatabank van de instelling. Het instellingsmanagement houdt in de meeste instellingen geen toezicht op de correcte erkenning van de resultaten. De diensten internationalisering hebben evenmin een toezichtstaak. In veel instellingen hebben ze zelfs geen inzage in die studentengegevens.

5.5.5 Kwaliteitsbewaking op buitenlandse studieperiodes

De Vlaamse instellingen reiken het diploma uit en moeten erop toezien dat elke student - ook die met een buitenlandse studieperiode - de vereiste kennis en competenties verwerft. De opleidingen moeten er enerzijds voor zorgen dat het buitenlandse studieprogramma zo goed mogelijk aansluit op het studieprogramma dat de student aan hun instelling volgt. Anderzijds moeten opleidingen hun studieprogramma volgens de kwaliteitsnormen voor hoger onderwijs afstemmen op gelijkaardige buitenlandse opleidingen⁸⁸.

De bezochte instellingen en opleidingen hanteren sterk uiteenlopende normen voor de samenstelling van de buitenlandse studieprogramma's van Erasmus. Bij de meeste instellingen ziet noch het management, noch de dienst internationalisering toe op het gebruik van gelijkaardige normen binnen de instelling.

Sommige opleidingen aanvaarden niet dat studenten opleidingsonderdelen die de essentie van hun opleiding vormen, vervangen door opleidingsonderdelen die ze met een Erasmus-studieovereenkomst aan een buitenlandse instelling realiseren. Dat lijkt een goede en verantwoorde werkwijze, aangezien ze daarmee willen garanderen dat de studenten de kennis en vaardigheden verwerven die vereist zijn voor het diploma.

Maar die argumentatie geldt niet voor alle opleidingsonderdelen. Vooral de opleidingen met een lage mobiliteit stelden dat ze door de specifieke samenhang en inhoud van hun studie-

⁸⁶ De ECTS-waarderingschaal is ontwikkeld om het beoordelingsproces transparanter te maken en de vergelijking tussen verschillende nationale beoordelingen te vergemakkelijken.

⁸⁷ Publicatie van EPOS van 11 juni 2009, p. 90.

⁸⁸ Zie de Vlaamse visitatie- en accreditiekaders voor kwaliteitszorg bij bachelor- en masteropleidingen, in het bijzonder de kwaliteitsnormen voor het programma van de opleiding.

programma geen partnerinstellingen vonden waar hun studenten opleidingsonderdelen konden volgen die een deel van het eigen opleidingsaanbod konden vervangen⁸⁹. Die opleidingen negeerden met hun beleid de kwaliteitsnormen voor hoger onderwijs, die de internationale afstemming van het studieprogramma en een goede inbedding van mobiliteit en internationalisering voorschrijven. Hun benadering van de Erasmusmobiliteit strookte bijgevolg niet met het principe dat de instellingen bij hun inschrijving voor Erasmus onderschreven: dat zij studenten zouden stimuleren om buitenlandse leerervaringen op te doen.

Een goede praktijk bestaat erin dat opleidingen hun mobiliteit organiseren binnen een netwerk van instellingen waarmee ze intensief samenwerken, en een gezamenlijke opleidingsmodule uitwerken die aansluit bij de programma's van de deelnemende instellingen. De meeste Vlaamse instellingen hebben echter heel veel interinstitutionele overeenkomsten afgesloten die ze niet intensief opvolgen. Ze hebben zodoende onvoldoende kennis van de opleidingsonderdelen die de studenten aan die instellingen volgen. Daardoor is er geen garantie dat het buitenlandse studieprogramma goed aansluit op het studieprogramma dat de student aan de Vlaamse instelling volgt.

Opleidingen waken er dus niet altijd over of het buitenlandse studieprogramma aansluit op of complementair is aan de opleiding die de student bij de thuisinstelling volgt, hoewel de Europese Commissie naar meer kwalitatieve uitwisselingen streeft. Een deel van het opleidingsveld voert een beleid dat bijna uitsluitend gericht is op de verhoging van de mobiliteit⁹⁰. Zij willen alle studenten de kans bieden op een buitenlandse studiebeperiode omdat die sterk bijdraagt tot hun persoonlijke ontwikkeling. Ze stellen daarom lage eisen aan de samenhang van het buitenlands studieprogramma met het studieprogramma dat de student aan de thuisinstelling volgt.

5.6 Stagemobiliteit

Veel instellingen, vooral universiteiten, kennen weinig stagemobiliteit. Voor een deel gaat het om instellingen die weinig studieprogramma's aanbieden met een stage. Andere organiseerden onder de voorganger⁹¹ van Erasmus geen of zeer weinig stagemobiliteit, zodat ze door de verdeling van de stagemiddelen op grond van de *past performance* hun stagemobiliteit niet of maar licht konden verhogen. Bovendien was er in de eerste Erasmusjaren nog oneigenlijk gebruik van studiemobiliteit voor stagemobiliteit: de instellingen sloten met studenten een studieovereenkomst af in plaats van een stageovereenkomst, omdat de stage een onderdeel van de Vlaamse opleiding was. Dat had door het *past performance*-principe negatieve gevolgen.

In de onderzochte dossiers hebben de instellingen de stages altijd volledig erkend, zoals overeengekomen in de stageovereenkomst. Ook de selectie van de studenten verliep regelmatig.

De buitenlandse gastinstelling die de stage organiseert, beoordeelde de student en deelde zijn beoordeling mee aan de Vlaamse instelling (*Transcript of Work*). De studenten werden echter niet altijd op die manier beoordeeld. Soms was het de Vlaamse onderwijsinstelling die beoordeelde, alleen of in overleg met de gastinstelling.

⁸⁹ Ook uit de visitatieverslagen van bepaalde opleidingen blijkt dat opleidingen vasthouden aan het eigen curriculum en van mening zijn dat er aan buitenlandse opleidingen geen valabele alternatieve studieonderdelen te vinden zijn. Bepaalde visitatiecommissies aanvaarden die zienswijze en stellen voor dat probleem op te vangen door rooster-vrije periodes te voorzien waardoor studiemobiliteit mogelijk wordt.

⁹⁰ De onderzoeksgesprekken wijzen in de richting van 20 tot 30 % van de opleidingen.

⁹¹ De actie Erasmus loopt van 1 januari 2007 tot 31 december 2013 onder het programma Een Leven Lang Leren en omvat nu zowel studies als stages. Voordien liep stagemobiliteit onder de actie Leonardo da Vinci en studiemobiliteit onder Erasmus.

Behalve aan een onderwijsinstelling verbonden organisaties (bv. academische ziekenhuizen), treden vooral ondernemingen als gastorganisatie op. Dat kan voor de beoordeling van de student tot problemen leiden. De Vlaamse instellingen hebben met buitenlandse ondernemingen minder intensieve contacten, waardoor de ondernemingen niet altijd voldoende instructies en informatie krijgen voor de beoordeling van studenten.

5.7 Docentenmobiliteit

Alle Vlaamse universiteiten en hogescholen nemen deel aan de Erasmusdocentenmobiliteit. Bij de meeste bezochte instellingen is de docentenmobiliteit die ze met andere middelen financieren (bv. onderzoeksmiddelen), echter belangrijker dan de Erasmusmobiliteit.

De Erasmusbeleidsverklaringen (EPS) van de instellingen behandelen de docentenmobiliteit doorgaans minder uitvoerig dan de studentenmobiliteit en formuleren de doelstellingen niet specifiek en meetbaar. Het beleid voor de Erasmusdocentenmobiliteit is dan ook in de meeste instellingen weinig sturend en stimulerend. Dat komt ook door de beperkte belangstelling van de docenten voor Erasmus. De belangrijkste redenen voor de lage interesse zijn:

- het geringe belang van een deelname aan Erasmus voor de academische loopbaan in de universiteiten, in vergelijking met andere mobiliteiten;
- de administratieve last bij de aanvraagprocedure;
- de enge gerichtheid van de Erasmusdocentenmobiliteit op bijna uitsluitend college geven in een buitenlandse gastinstelling.

Sommige verantwoordelijken voor internationalisering vermoeden overigens dat de Erasmusmobiliteit bij de meeste docenten niet of niet hoofdzakelijk bestaat uit het geven van een college. Bij de onderzochte instellingen die hun docenten de mogelijkheid bieden van een mobiliteit die een beperkte onderwijsopdracht combineert met bijvoorbeeld een onderzoeksopdracht, is docentenmobiliteit meer succesvol.

Na hun terugkeer moeten de docenten een *Final Report Teaching Assignment* inleveren bij de thuisinstelling, met een evaluatie van de mobiliteitsperiode. Uit de onderzochte dossiers bleek dat de meeste docenten dat deden. Die evaluaties waren doorgaans formeel en lieten de instellingen niet toe de docentenmobiliteit te evalueren. De instellingen evalueerden de Erasmusdocentenmobiliteit dan ook beperkt. Zij die de internationalisering van de docenten en de opleidingen wel beoordeelden, registreerden daarbij alle internationale projecten van de docenten.

5.8 Conclusies

De Vlaamse universiteiten en hogescholen voeren hun verplichtingen tegenover de EU en de Vlaamse overheid inzake de Erasmusmobiliteit vrij behoorlijk, zij het niet altijd optimaal, uit:

- Bijna alle instellingen formuleren een breed internationaliseringsbeleid dat Erasmusmobiliteit omvat.
- Zij informeren de studenten, zij het vaak zonder uitgewerkte strategie om de mobiliteit te stimuleren.
- De Vlaamse onderwijsinstellingen gebruiken het EPS niet als een sturend beleidsinstrument, maar zien het als een formele last.
- De Vlaamse instellingen selecteren de studenten op grond van algemene voorwaarden en instellingsspecifieke criteria, zij het niet altijd op eenvormige wijze toegepast door de op-

leidingen. Soms selecteren of rangschikken opleidingen op grond van behaalde studieresultaten op een weinig transparante wijze, wat bovendien niet strookt met de Europese en Vlaamse doelstelling elke student de kans te bieden aan Erasmus deel te nemen als dat criterium te bepalend is.

- Bijna alle kandidaten kunnen deelnemen aan Erasmus. De selectie leidt maar uitzonderlijk tot een deelnameweigering, met name als het *past performance* principe of een gebrek aan plaatsen in een partnerinstelling deelname verhindert.
- De Vlaamse instellingen organiseren studentenmobiliteit altijd met instellingen waarmee ze een overeenkomst sloten, maar waken onvoldoende over de kwaliteit van de partnerinstellingen. Dat die buitenlandse instellingen een Europees charter hebben, biedt onvoldoende garanties voor de kwaliteit van de mobiliteit.
- De studenten ondertekenen altijd een stage- of studieovereenkomst, maar veel studieovereenkomsten worden na het vertrek van de student nog gewijzigd.
- De Vlaamse instellingen erkennen succesvolle buitenlandse studies, maar rekenen de behaalde studiepunten niet altijd even transparant en zorgvuldig om naar ECTS-punten.
- Veel Vlaamse instellingen zetten voor bepaalde gastlanden de beoordeling die de gastinstellingen meedelen, om in een eigen beoordeling aan de hand van de ECTS-waarderingsschaal, of organiseren zelf een bijkomende evaluatie. Een omrekening of een bijkomende evaluatie strookt niet altijd met de Erasmusprincipes.
- De kwantitatieve evaluatie van Erasmus is te beperkt en de instellingen evalueren weinig de kwaliteit. Zij vragen hun opleidingen ook zelden zwakke prestaties te verantwoorden en te remediëren.
- De instellingen en opleidingen hanteren sterk uiteenlopende normen voor de samenstelling van de buitenlandse studieprogramma's en waken niet altijd voldoende over de aansluiting op of complementariteit bij de eigen thuisopleiding. De vele wijzigingen aan de studieovereenkomsten versterken dit probleem nog.
- Enkele opleidingen zien geen mogelijkheden tot aansluiting en laten geen uitwisseling toe, hoewel internationalisering belangrijk is voor de kwaliteit van de opleidingen.
- De stagemobiliteit is beperkt. Ze wordt volledig erkend en de selectie verloopt regelmatig. Wel komen er problemen bij de beoordeling voor.
- Erasmus heeft een beperkt belang binnen de docentenmobiliteit. Er is weinig belangstelling voor omdat de focus bij Erasmus op het geven van colleges ligt.

Opvolging van de resultaten

Hoofdstuk

6

6.1 Opvolging van Erasmus en Bologna

De Vlaamse overheid moet over actuele, betrouwbare, volledige en relevante informatie beschikken om de mobiliteit te kunnen opvolgen. De informatie moet toelaten de prestaties te evalueren en af te toetsen aan de Vlaamse en Europese doelstellingen.

Opvolging van Erasmusmobiliteit

De Europese Commissie organiseert in samenwerking met de deelnemende staten de verzameling, analyse en verwerking van de gegevens die nodig zijn om de resultaten en het effect van het programma *Een Leven Lang Leren* te meten⁹². De nationale agentschappen moeten bijdragen tot de monitoring en de evaluatie van de activiteiten van het programma⁹³. In Vlaanderen heeft EPOS de opdracht informatie over de gesteunde projecten te publiceren, studies en analyses te maken en onderzoek te doen naar de acties van het programma. De Vlaamse overheid heeft die opdracht vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst met de vzw EPOS.

De Europese Commissie rapporteerde dat sinds de start van het Erasmusprogramma in 1987 meer dan 2,5 miljoen studenten aan het programma hebben deelgenomen⁹⁴. Dat aantal werd bereikt in het academiejaar 2010-2011. De deelname aan Erasmus steeg dat academiejaar met 8,5%. De commissie berekende dat een jaarlijkse groei van ongeveer 3,89% nodig is de volgende twee jaren om drie miljoen deelnemers te halen tegen het einde van het academiejaar 2012-2013 (specifieke streefcijfers per deelnemende staat stelde ze niet vast). Ze bracht ook de participatiegraad in de deelnemende landen in kaart. Ze plaatste het aantal Erasmusstudenten tegenover het aantal afgestudeerden⁹⁵ op bachelor- en masterniveau. Voor België was 6,6% van het aantal afgestudeerden mobiel geweest in het kader van Erasmus (zie bijlage 3 - voor Vlaanderen gaf de commissie geen afzonderlijke cijfers).

EPOS vermeldde in zijn werkprogramma 2008-2010 de doelstellingen van minimaal 3.000 studenten en 15.000 maanden voor de actie studiemobiliteit, 242 studenten voor stagemobiliteit en 800 voor docentmobiliteit. Het stelde ook dat de onderwijsinstellingen 25% van de uitgezonden studenten uit de lagere inkomens moesten rekruteren. In zijn jaarboek 2010 gaf EPOS aan dat in 2009-2010 2.979 studenten deelnamen aan studiemobiliteit voor 15.110 maanden en 542 aan stagemobiliteit (samen 3.521 studenten)⁹⁶. Docentmobiliteit bereikte 777 personen. Het aantal studenten met studiemobiliteit bleef dus licht onder de doelstelling. De stijging van de studentenmobiliteit die in 2005-2006 aanving, na een stagnatie op ongeveer 2.675, zette zich door, althans wat absolute cijfers betreft. De beleidsbrief van de minister beoogde ook een stijging van de inkomende studenten. Met 3.514 inkomende studenten in 2009-2010 was er effectief een stijging sedert 2007-2008 (3.260 inkomende studenten). Over het aantal studenten uit de lagere inkomens die deelnemen aan Erasmus, publiceerde het jaarboek geen gegevens.

De cijfers die EPOS publiceerde, zijn absolute cijfers, uitsluitend bedoeld om de Europese Commissie toe te laten de doelstelling van drie miljoen Erasmusmobiliteiten op te volgen. Volgens de gegevens van het statistisch jaarboek van het ministerie van Onderwijs en Vorming werden in het academiejaar 2009-2010 34.754 diploma's uitgereikt. Volgens een vereenvoudigde benadering, bedroeg de participatiegraad aan Erasmus in dat academiejaar 10,13% (3.521 Erasmusstudenten op 34.754 afgestudeerden (zie ook verder)).

⁹² Besluit Nr. 1720/2006/EG van het Europees Parlement en de Raad van 15 november 2006 tot vaststelling van een actieprogramma op het gebied van een leven lang leren – artikel 6,3,d).

⁹³ Beschikking C (2007) 1807 van de Europese Commissie en financieringsovereenkomst van de Europese Commissie t.a.v. het NA (zie punt 3).

⁹⁴ European Commission, *Erasmus – Facts, Figures & Trends. The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2010-11, 2012.*

⁹⁵ De Europese Commissie heeft het aantal afgestudeerden overgenomen uit de gegevens van Eurostat.

⁹⁶ Het Rekenhofonderzoek heeft betrekking op deze periode.

Gegevens om de realisatie van de meer specifieke doelstellingen van Europa en Vlaanderen voldoende op te kunnen volgen, ontbreken of zijn niet gewogen en afgezet tegenover totalen: over de evenwichtige spreiding van de mobiliteit volgens discipline, geografische herkomst en bestemming, over de extra aandacht voor studenten die geconfronteerd worden met financiële drempels en voor studenten met een functiebeperking en over de kwaliteit van de mobiliteit.

Opvolging Bologna-doelstelling voor mobiliteit

De ministers van Onderwijs die deelnamen aan de Bologna-opvolgingsconferentie van Leuven/Louvain-La-Neuve (2009) stelden als doelstelling voor internationalisering in het hoger onderwijs dat in 2020 minstens 20% van de afgestudeerden in de Europese hogeronderwijsruimte tijdens hun studies een studie- of stage-ervaring in het buitenland moet hebben gehad. Het gaat hier niet alleen om de mobiliteit in het kader van Erasmus, al zullen de Erasmusacties wel het grootste deel leveren van de mobiliteit die de Bolognaministers beoogden. Buiten Erasmus organiseren de onderwijsinstellingen ook met andere middelen en in andere internationale samenwerkingsverbanden buitenlandse leerervaringen. Over deze mobiliteit in de ruimere betekenis bestaan in Vlaanderen momenteel geen volledige en betrouwbare gegevens⁹⁷, zoals al aangestipt in punt 3.2.

De betrokken diensten van het departement bevestigden dit. Tijdens de gesprekken wezen de diensten en de hogeronderwijsinstellingen op de volgende specifieke problemen:

- De hogeronderwijsinstellingen moeten aan twee verschillende databanken informatie rapporteren: aan de databank van EPOS (de Erasmusmobiliteiten) en aan de Databank Hoger Onderwijs⁹⁸ (alle studies en stages aan een buitenlandse hogeronderwijsinstelling, ook die buiten Erasmus).
- De onderwijsadministratie heeft de instellingen geen duidelijke instructies bezorgd over de internationale mobiliteitsgegevens die zij aan de Databank Hoger Onderwijs moeten leveren.
- De registratie van buitenlandse leerervaringen in de Databank Hoger Onderwijs is onvolledig en niet eenvormig: niet alle instellingen registreren de mobiliteiten buiten Erasmus, zoals die ingevolge bilaterale akkoorden⁹⁹.
- Er is geen garantie dat de gegevens over de Erasmusmobiliteit uit de twee databanken overeenstemmen.

De beleidsnota Onderwijs 2009-2014 streeft ernaar dat 15% van de afgestudeerden in een initiële bachelor- of masteropleiding tegen het einde van het academiejaar 2015-2016 een buitenlandse leerervaring van minstens drie maanden zal hebben verworven. Met dit percentage wordt niet alleen de Erasmusmobiliteit bedoeld. Cijfers van de mobiliteit volgens de definitie van de beleidsnota zijn er niet.

⁹⁷ Het departement deelde in zijn reactie op het voorontwerp van verslag mee dat het op grond van een bevraging van de hogeronderwijsinstellingen raamt dat Erasmus instaat voor ongeveer 70% van de mobiliteit. 30% wordt gerealiseerd buiten het Erasmusprogramma.

⁹⁸ De Databank Hoger Onderwijs die in het kader van het nieuwe financieringsdecreet voor het hoger onderwijs werd aangelegd, maakt het mogelijk de gegevens te registreren van studenten die in het kader van een opleiding aan een Vlaamse hogeschool of universiteit een gedeelte van hun studies in het buitenland volgen. Deze databank moet vlot toegankelijk zijn en analyses mogelijk maken. Vraag om uitleg van mevrouw Sabine Poleyn over Europese uitwisselingsprogramma's – Commissievergadering C66 – OND5 – 18 november 2008.

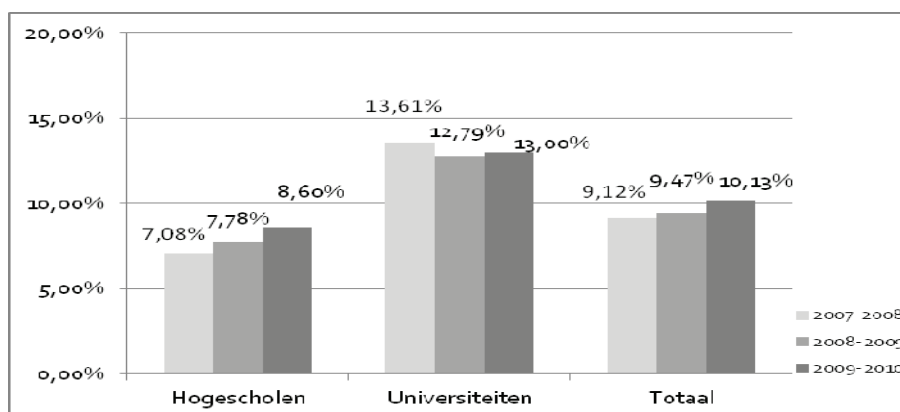
⁹⁹ Schriftelijke vraag nr. 193 van 19 januari 2011 van Jan Roegiers - *Studentenuitwisseling – Stand van zaken*.

6.2 Vlaamse participatie van studenten en docenten aan Erasmus

6.2.1 Studentenmobiliteit

Het is niet mogelijk met de gegevens waarover de administratie en de hogeronderwijsinstellingen beschikken, correct te berekenen welk percentage van de afgestudeerden tijdens hun studies een studie- of stage-ervaring in het buitenland had. Aangezien de administratie daarover geen berekeningen of ramingen heeft gepubliceerd¹⁰⁰, heeft het Rekenhof zelf indicatieve cijfers berekend die een beeld geven van de participatie: het heeft als teller het aantal Vlaamse Erasmusstudenten¹⁰¹ van een bepaald academiejaar genomen en als noemer het aantal afgestudeerden van datzelfde jaar¹⁰². Op die wijze heeft het de evolutie over drie academiejaren in beeld gebracht (van 2007-2008 tot 2009-2010)¹⁰³. De resultaten geven slechts een indicatie over het bereiken van de kwantitatieve doelstelling, en dan nog beperkt tot Erasmus. Andere buitenlandse studie- of stageperiodes zijn niet in de berekening opgenomen.

Figuur 1 – Evolutie studentenmobiliteit Erasmus (studies en stages)



Bron: Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie

Universiteitsstudenten nemen meer deel aan Erasmusuitwisselingen dan studenten van hogescholen. Bij de hogescholen vertoont de deelname wel een stijgende tendens, terwijl het aantal uitwisselingen bij de universiteiten licht daalt. Voor de totale studentenpopulatie is er een lichte stijging merkbaar. In 2009-2010 heeft iets meer dan 10% van de studenten een studie- of stageperiode doorgebracht in het buitenland.

Tabel 4 – Evolutie studentenmobiliteit Erasmus per universiteit

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	daling of stijging ¹⁰⁴
Universiteit Hasselt	23,42%	10,97%	15,06%	-8,36%
Universiteit Antwerpen	17,53%	16,34%	14,70%	-2,83%
Transnationale Universiteit Limburg	1,96%	0,00%	1,22%	-0,74%
Katholieke Universiteit Leuven	13,81%	13,01%	13,52%	-0,29%
Universiteit Gent	13,66%	12,87%	13,43%	-0,23%
Vrije Universiteit Brussel	7,63%	8,73%	7,55%	-0,08%

Bron: Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie

¹⁰⁰ Vanaf 2012 is EPOS wel gestart met VLINDER (zie punt 3.2).

¹⁰¹ Bron: vzw EPOS.

¹⁰² Bron: Statistisch Jaarboek van het Vlaams onderwijs. Het gaat om professioneel gerichte bachelors, basisopleidingen van één cyclus, masters en basisopleidingen van twee cycli. Gegevens over het aantal afgestudeerden aan de HUB-KUBrussel zijn niet beschikbaar.

¹⁰³ De evolutie van de studentenmobiliteit uitgedrukt in absolute cijfers is opgenomen in bijlage 1.

¹⁰⁴ De daling of stijging vergelijkt de percentages van 2009-2010 met die van 2007-2008.

Bij alle universiteiten is het percentage Erasmusstudenten gedaald. In het academiejaar 2009-2010 varieerde het aandeel Erasmusstudenten van 7,55% tot 15,06% (zonder de Transnationale Universiteit Limburg).

Tabel 5 – Evolutie studentenmobiliteit Erasmus per hogeschool

	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	daling of stijging
KH Zuid-West-Vlaanderen	6,17%	5,85%	5,24%	-0,93%
Hogeschool Wetenschap & Kunst	11,79%	9,67%	11,38%	-0,41%
KH Limburg	4,09%	4,36%	4,14%	+0,05%
Karel de Grote-Hogeschool	6,51%	7,52%	6,58%	+0,07%
Provinciale Hogeschool Limburg	5,74%	4,55%	5,85%	+0,11%
Lessius Mechelen	5,47%	5,32%	6,16%	+0,69%
KH Sint-Lieven	7,86%	9,89%	8,72%	+0,86%
KH Leuven	8,19%	8,45%	9,31%	+1,12%
Xios Hogeschool Limburg	5,34%	4,26%	6,96%	+1,62%
KH Kempen	5,62%	8,21%	7,44%	+1,82%
Arteveldehogeschool	7,02%	6,73%	9,23%	+2,21%
HUB-EHSAL	5,87%	9,69%	8,17%	+2,30%
Artesis Hogeschool	8,75%	10,69%	11,20%	+2,45%
Hogeschool Gent	5,67%	6,56%	8,14%	+2,47%
KH Brugge-Oostende	10,61%	10,54%	13,16%	+2,55%
Lessius Antwerpen	10,50%	10,28%	13,28%	+2,78%
Hogeschool West-Vlaanderen	6,70%	9,34%	9,98%	+3,28%
Groep T-Internationale Hogeschool	1,26%	2,84%	4,83%	+3,57%
Hogeschool Sint-Lukas Brussel	7,83%	2,27%	12,20%	+4,37%
Erasmushogeschool Brussel	7,21%	9,41%	11,81%	+4,60%
Plantijn Hogeschool	12,37%	14,08%	17,04%	+4,67%
Hogere Zeevaartschool	4,55%	4,00%	9,30%	+4,75%

Bron: Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie

Bij de meeste hogescholen is het aantal Erasmusstudenten gestegen. Bij twee instellingen is er een daling. Het aandeel Erasmusstudenten varieerde in het academiejaar 2009-2010 van 4,14% tot 17,04%. Bij een derde van de hogescholen bedroeg het aandeel meer dan 10%, met de Plantijn Hogeschool als uitschieter met 17%.

6.2.2 Docentenmobiliteit

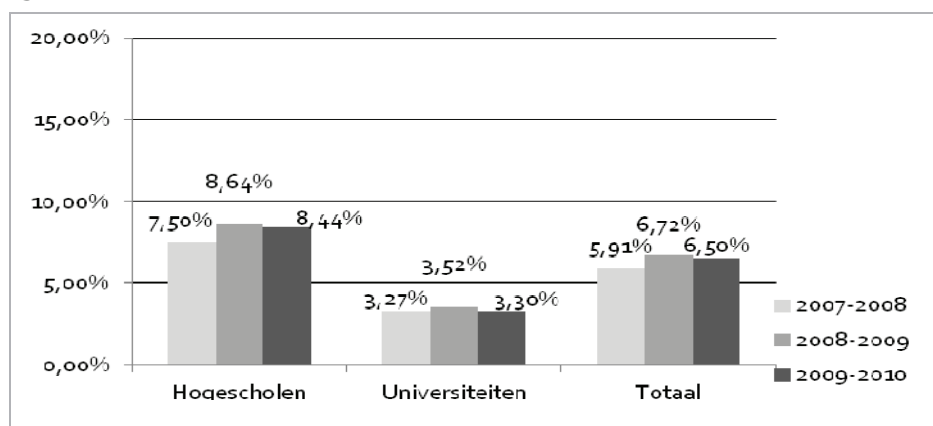
Voor de berekening van de docentenmobiliteit nam het Rekenhof als teller het aantal docenten dat een onderwijsopdracht in het kader van Erasmus heeft uitgevoerd in het buitenland¹⁰⁵, en als noemer het totaal aantal docenten¹⁰⁶. Zo heeft het de evolutie tussen de academiejaren 2007-2008 en 2009-2010 in beeld gebracht¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Bron: vzw EPOS. Van de Evangelische Theologische Faculteit zijn geen cijfers opgenomen in de grafiek en tabellen.

¹⁰⁶ Bron: cijfers afkomstig van de afdeling Hoger Onderwijs van het Agentschap Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen (geen gegevens over het aantal docenten in de Hogere Zeevaartschool voor de academiejaren 2007-2008 en 2008-2009) en het Statistisch Jaarboek van het Vlaams Onderwijs (het personeel van de Transnationale Universiteit Limburg wordt bij dat van de Universiteit Hasselt geteld).

¹⁰⁷ De evolutie van de docentenmobiliteit uitgedrukt in absolute cijfers is opgenomen in bijlage 1.

Figuur 2 – Evolutie docentmobilititeit Erasmus



Bron: Statistisch jaarboek, cijfers EPOS en administratie

Andere mobiliteiten dan die in het kader van Erasmus, bv. in het kader van onderzoek, zijn bij de docenten kwantitatief belangrijker. De docenten aan de hogescholen gaan in het kader van Erasmus meer naar het buitenland dan die van de universiteiten. In het academiejaar 2009-2010 nam 8,44% van de hogeschooldocenten deel aan Erasmus, tegenover 3,30% van de universiteitsdocenten. Globaal is er een lichte stijging. Bij de hogescholen is de stijging meer uitgesproken. Bij de universiteiten neemt het aandeel Erasmusdocenten niet toe.

Tabel 6 – Evolutie docentmobilititeit Erasmus per universiteit

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	daling of stijging
Universiteit Gent	4,51%	5,36%	3,73%	-0,78%
Universiteit Antwerpen	3,76%	2,79%	3,13%	-0,63%
Katholieke Universiteit Leuven	2,74%	3,30%	3,28%	+0,54%
Universiteit Hasselt	1,78%	2,80%	2,74%	+0,96%
Vrije Universiteit Brussel	1,32%	0,37%	2,45%	+1,13%
HUB-KU Brussel	2,16%	0,00%	3,47%	+1,31%

Bron: Statistisch jaarboek, cijfers EPOS en administratie

Bij vier universiteiten groeit het aandeel deelnemende docenten, bij de twee andere daalt het. Globaal gezien gaat het om kleine percentages. Zo heeft 2,45% tot 3,73% van de docenten in 2009-2010 een onderwijsopdracht in het buitenland uitgevoerd in het kader van het Erasmus-programma.

Tabel 7 – Evolutie docentmobilititeit Erasmus per hogeschool

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	daling of stijging
Hogeschool Sint-Lukas Brussel	13,75%	5,48%	1,31%	-12,44%
KH Brugge-Oostende	15,98%	12,56%	8,27%	-7,71%
Lessius Antwerpen	16,44%	19,32%	9,52%	-6,92%
KH Limburg	7,88%	3,99%	3,38%	-4,50%
Hogeschool West-Vlaanderen	8,30%	8,78%	5,49%	-2,81%
Provinciale Hogeschool Limburg	4,57%	4,06%	2,53%	-2,04%
KH Kempen	9,45%	9,45%	7,97%	-1,48%
Lessius Mechelen	9,64%	8,93%	8,84%	-0,80%
KH Zuid-West-Vlaanderen	11,35%	13,87%	11,35%	0,00%
XIOS Hogeschool Limburg	3,16%	5,90%	3,36%	+0,20%

	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	daling of stijging
Hogeschool Wetenschap & Kunst	3,28%	4,54%	4,43%	+1,15%
Groep T-Internationale Hogeschool	0,00%	0,78%	1,52%	+1,52%
KH Sint-Lieven	8,10%	6,03%	9,63%	+1,53%
Plantijn-Hogeschool	8,67%	8,02%	10,35%	+1,68%
Erasmushogeschool Brussel	4,14%	7,75%	5,84%	+1,70%
Arteveldehogeschool	16,23%	21,81%	18,47%	+2,24%
HUB-EHSAL	3,49%	8,36%	6,35%	+2,86%
Karel de Grote-Hogeschool	7,50%	8,32%	10,47%	+2,97%
Hogeschool Gent	1,51%	2,52%	4,74%	+3,23%
Artesis Hogeschool	4,54%	7,21%	10,59%	+6,05%
KH Leuven	12,98%	16,40%	20,71%	+7,73%

Bron: *Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie*

Bij de hogescholen is de evolutie van de Erasmusuitwisselingen voor docenten uiteenlopend. Iets meer dan de helft kent een toename, de andere helft een afname. In sommige instellingen is de stijging of daling zelfs heel uitgesproken. Zes hogescholen scoren zeer goed. In 2009-2010 ging meer dan 10% van hun docenten in het kader van Erasmus naar het buitenland, met als uitschieters de Arteveldehogeschool (18,47%) en de Katholieke Hogeschool Leuven (20,71%).

6.2.3 Geografische spreiding van mobiliteit

Globaal gezien ging de studentenmobiliteit in het academiejaar 2009-2010 vooral naar de zuidse landen, met als belangrijkste bestemmingen Spanje (21,61%) en Frankrijk (20,76%). Ook specifiek voor studiemobiliteit kozen de Erasmusstudenten in de eerste plaats voor Spanje (23,50%) en Frankrijk (20,71%) als gastland. Voor stages gingen ze eerder naar de buurlanden Nederland (24,35%) en Frankrijk (21,03%). Bij de docenten was Spanje (11,98%) het meest bezochte land, voor Finland (10,95%) en Nederland (10,18%)¹⁰⁸.

6.3 Conclusies

Erasmus levert het grootste aandeel voor de mobiliteit van 20% die de Bolognaministers tegen 2020 beogen, maar over deze mobiliteit in de ruimere betekenis bestaan in Vlaanderen momenteel geen volledige of betrouwbare gegevens. Als alleen naar de evolutie van de Erasmusmobiliteit van de laatste jaren wordt gekeken, kan de Vlaamse doelstelling van 15% tegen het einde van het academiejaar 2015-2016 in elk geval maar moeilijk worden bereikt. Het is onduidelijk in welke mate de mobiliteit buiten het Erasmusprogramma de doelstellingen kan helpen bereiken.

Over Erasmus bezorgde EPOS de Europese Commissie alleen absolute cijfers. De Vlaamse administratie ging niet na hoeveel procent afgestudeerden een buitenlandse leerervaring van drie maanden heeft opgedaan. Zij zette de aantallen Erasmusmobiliteiten evenmin af tegen het totaal aantal afgestudeerden en publiceerde ook geen gegevens over de realisatie van de Erasmusdoelstellingen. In 2012 is EPOS gestart met de opstelling van Vlaamse indicatoren voor Erasmus waarmee het wil rapporteren over de Erasmusmobiliteit, ook in relatie tot het aantal afgestudeerden. Het is echter nog onduidelijk of de indicatoren gesteund zijn op eenduidige definities, in overeenstemming met de Vlaamse en Europese doelstellingen.

De absolute gegevens tonen aan dat de doelstellingen uit het werkprogramma van EPOS nauwelijks gehaald worden, al is er sinds het academiejaar 2005-2006 een stijgende trend. Het Rekenhof berekende de participatiegraad in Vlaanderen bij benadering op 10,13% tegen het

¹⁰⁸ Bron: cijfers EPOS. Zie bijlage 2.

einde van het academiejaar 2009-2010. Universiteitsstudenten nemen meer deel aan Erasmusuitwisselingen dan hogeschoolstudenten, maar bij de hogescholen vertoonde de deelname een sterkere stijging in de periode 2007-2010. Bij de universiteiten bleef het aantal uitwisselingen nagenoeg gelijk. In het academiejaar 2009-2010 nam 8,44% van de docenten in de hogescholen deel aan Erasmus, tegenover maar 3,30% in de universiteiten. Voor docenten zijn vooral andere mobiliteiten dan die van Erasmus belangrijk.

Algemene conclusie

Hoofdstuk



Het beleid van de Vlaamse overheid stimuleert de Erasmusmobiliteit voornamelijk niet optimaal. Enerzijds beschikt de Vlaamse overheid niet over voldoende en adequate informatie over de gerealiseerde mobiliteit, die haar beleid kan helpen onderbouwen en bijsturen. Zo ontbreken relatieve gegevens, zoals de procenten afgestudeerden die effectief een buitenlandervaring met Erasmus opdeden, alsook gegevens over de realisatie van de specifieke Erasmusdoelstellingen, zoals een evenwichtige spreiding volgens discipline, geografische herkomst en bestemming of het aandeel uitgezonden studenten uit de lagere inkomens. Eventueel kunnen de voorziene publicaties aan de hand van de in 2012 opgestelde Vlaamse indicatoren voor Erasmus hieraan tegemoet komen. Anderzijds lieten een aantal beleidsmaatregelen en -acties op zich wachten, zoals de vaststelling van het aangekondigde actieplan door de Vlaamse minister van Onderwijs. Vlaanderen cofinanciert, maar het Vlaamse budget voor Erasmus werd niet in functie van de beleidsdoelstellingen bepaald. Ook hebben de minister en EPOS hun beslissingen over de mobiliteitstoelage niet tijdig genomen. Overigens heeft de Vlaamse Regering geen besluit getroffen waarin ze die toelage vaststelde. Deze gebreken creëerden bij studenten en onderwijsinstellingen onzekerheid, die hun deelname aan Erasmus afremde.

Zonder een versnelling lijkt de participatiegraad van 15% die de Vlaamse minister van Onderwijs tegen het einde van 2015-2016 als streefcijfer heeft gesteld in het licht van de Bologna-doelstelling (in 2020 moet minstens 20% van de afgestudeerden een leerervaring in het buitenland gehad hebben), nauwelijks te kunnen worden gehaald, al is niet duidelijk in welke mate de mobiliteit buiten het Erasmusprogramma de doelstellingen kan helpen bereiken. Het Rekenhof berekende voor Vlaanderen de participatiegraad aan de Erasmusstudentenmobiliteit bij benadering op 10,13% tegen het einde van het academiejaar 2009-2010. Er is weliswaar sinds 2006 een gunstige evolutie merkbaar, vooral bij hogeschoolstudenten. Docentmobiliteit en stagemobiliteit blijven in Vlaanderen nog altijd vrij beperkt.

De Vlaamse overheid heeft de uitvoering en opvolging van Erasmus toevertrouwd aan het nationale agentschap EPOS, een vzw die buiten de beheers- en organisatievormen van het kader van beter bestuurlijk beleid valt. In de praktijk werkt EPOS binnen het departement Onderwijs en Vorming, waar nog twee afdelingen bevoegd zijn voor internationalisering. Dat leidt echter niet altijd tot een goede samenwerking en houdt risico's in voor het toezicht door de nationale autoriteit, die een afdelingshoofd is van datzelfde departement. De wijze waarop EPOS zijn opdracht uitvoert, kent een aantal tekortkomingen. Zo richt het agentschap zijn werkprogramma's vooral op de realisatie van algemene kwantitatieve doelstellingen, die het overigens nauwelijks haalt. Een tijdspad tot 2015-2016 of tot 2020 heeft EPOS niet opgesteld. Doordat EPOS de Europese en Vlaamse subsidies voor Erasmusmobiliteit te sterk op grond van hun *past performance* over de onderwijsinstellingen verdeelt, kunnen instellingen met weinig mobiliteit hun deelname moeilijk verhogen. EPOS zet ook onvoldoende in op het actueel informeren en stimuleren van studenten. Ten slotte stonden volgens de controle van de nationale autoriteit de boekhouding en de interne controle van EPOS nog niet op punt.

De Vlaamse universiteiten en hogescholen voeren hun verplichtingen tegenover de EU en de Vlaamse overheid inzake de Erasmusmobiliteit vrij behoorlijk uit, maar zij richten hun strategie en acties doorgaans onvoldoende op het motiveren van meer studenten voor een buitenlandse studieperiode. Ze selecteren de studenten weliswaar op basis van de algemene voorwaarden, maar selecteren en rangschikken soms ook op een weinig transparante wijze op grond van studieresultaten, terwijl de Europese Commissie en de Vlaamse Regering iedere student de kans willen geven een deel van zijn studies in het buitenland te realiseren. De onderwijsinstellingen bewaken ook onvoldoende de kwaliteit van de partnerinstellingen en zij hanteren sterk uiteenlopende normen voor de samenstelling van de buitenlandse studieprogramma's. Ze waken er daarbij niet altijd over dat het buitenlandse studieprogramma aansluit of complementair is aan de opleiding die de student bij de thuisinstelling volgt. Dat

veel studieovereenkomsten na het vertrek van de student nog worden gewijzigd, versterkt dit probleem. Andere instellingen beweren geen geschikte buitenlandse studieprogramma's te kunnen vinden, terwijl ze hun opleidingen toch internationaal zouden moeten afstemmen. De Vlaamse instellingen erkennen succesvolle buitenlandse studies, maar hun omrekeningen van de beoordelingen die de gastinstellingen verstrekken of de organisatie van een bijkomende evaluatie kunnen in strijd zijn met de Erasmusprincipes. Ook de onderwijsinstellingen evalueren te weinig en verzamelen te weinig gegevens over Erasmus.

Aanbevelingen

Hoofdstuk

8

- Om de mobiliteitsdoelstellingen te halen, is het aangewezen dat de Vlaamse Regering, EPOS, het departement en de hogeronderwijsinstellingen extra inspanningen leveren. De minister moet het voorziene actieplan, met een tijdspad, vaststellen. Zo kan hij de opname van een buitenlandse studieperiode in het studieprogramma overwegen. De onderwijsinstellingen kunnen actiever hun studenten stimuleren tot deelname aan Erasmus. Ook een Vlaamsbrede promotie is wenselijk.
- De Vlaamse Regering moet het budget voor de Erasmustoelage beter afstemmen op de doelstellingen. Zij moet de mobiliteitstoelage bij besluit vaststellen en het bedrag ervan doelgericht en tijdig bepalen.
- EPOS moet de toelagen aan de onderwijsinstellingen minder toekennen op grond van *past performances*, opdat een mobiliteitsstijging in alle onderwijsinstellingen mogelijk wordt.
- EPOS moet zijn werkprogramma in samenspraak met de nationale autoriteit sterker richten op de Europese en Vlaamse kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen. Het moet een correcte boekhouding voeren en een degelijke interne controle organiseren.
- De decreetgever kan overwegen EPOS om te vormen tot een overheidsentiteit overeenkomstig het kaderdecreet Bestuurlijk Beleid.
- De Vlaamse hogeronderwijsinstellingen moeten waken over de kwaliteit van de buitenlandse studieperiodes. Ze kunnen samen met hun opleidingen intensiever samenwerken met partners waarvan ze het kwaliteitsniveau monitoren. Voor de samenstelling en valorisatie van buitenlandse studieperiodes dienen ze adequate en duidelijke normen te hanteren.
- Voor de kwaliteit van de opleidingen is internationalisering belangrijk. Alle opleidingen dienen dan ook te zoeken naar mogelijkheden voor buitenlandse studieperiodes.
- Iedere student moet de kans krijgen een deel van zijn studies in het buitenland te realiseren. Het is daarom aangewezen de studieresultaten hooguit secundair en in elk geval transparant te gebruiken bij de selectie van studenten.
- De minister en de administratie moeten over mobiliteit voldoende adequate gegevens verzamelen en het bereiken van alle doelstellingen preciezer evalueren. Ook de onderwijsinstellingen kunnen hun evaluaties verbeteren.

Reactie van de minister

Hoofdstuk

9

De Vlaamse minister van Onderwijs heeft op 4 oktober 2012 gereageerd op het ontwerpverslag van de audit (zie bijlage 4). Hij deelde mee dat hij het eens is met een aantal vaststellingen, maar formuleerde ook een aantal bedenkingen.

De minister is het ermee eens dat de gegevensverzameling over mobiliteit nog onvoldoende is ontwikkeld. Hij zal het opnemen als één van de prioriteiten in zijn actieplan mobiliteit.

De minister benadrukte dat Vlaanderen bij de uitvoering van het Erasmusprogramma rekening moet houden met het Europese beleid en de Europese regels. Hij vindt dat de Europese dimensie onvoldoende werd geïntegreerd in het onderzoek.

De uitvoering in Vlaanderen van het programma Een Leven Lang Leren is jaarlijks onderworpen aan een evaluatie door de Europese Commissie. De minister wees er ook op dat EPOS daarbij overwegend positieve feedback ontving voor de implementatie van Erasmus.

Tot slot drukte hij de wens uit dat het Rekenhof meer rekening houdt met de reacties van het departement en EPOS. Het Rekenhof heeft nochtans die reacties verwerkt in zijn verslag en de conclusies eraan aangepast in de mate dat het dat nodig achtte.

Bijlagen

BIJLAGE 1

Evolutie Erasmus studenten- en docentenmobiliteit¹⁰⁹ in absolute cijfersTabel 8 – Evolutie studentenmobiliteit per universiteit¹¹⁰

		2007-2008	2008-2009	2009-2010
Transnationale Universiteit Limburg	Afgestudeerden ¹¹¹	51	111	82
	Erasmusstudenten	1	0	1
Universiteit Hasselt	Afgestudeerden	158	155	166
	Erasmusstudenten	37	17	25
Universiteit Antwerpen	Afgestudeerden	1.141	1.310	1.286
	Erasmusstudenten	200	214	189
Katholieke Universiteit Leuven	Afgestudeerden	4.178	4.772	5.170
	Erasmusstudenten	577	621	699
Universiteit Gent	Afgestudeerden	3.544	4.119	4.207
	Erasmusstudenten	484	530	565
Vrije Universiteit Brussel	Afgestudeerden	1.075	1.065	1.112
	Erasmusstudenten	82	93	84

Bron: Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie.

Tabel 9 – Evolutie studentenmobiliteit per hogeschool

		2007-2008	2008-2009	2009-2010
KH Zuid-West-Vlaanderen	Afgestudeerden	1.620	1.556	1.488
	Erasmusstudenten	100	91	78
Hogeschool Wetenschap & Kunst	Afgestudeerden	1.238	858	835
	Erasmusstudenten	146	83	95
Karel de Grote-Hogeschool	Afgestudeerden	1.598	1.609	1.916
	Erasmusstudenten	104	121	126
KH Limburg	Afgestudeerden	1.075	1.171	1.062
	Erasmusstudenten	44	51	44
Provinciale Hogeschool Limburg	Afgestudeerden	767	682	701
	Erasmusstudenten	44	31	41
KH Sint-Lieven	Afgestudeerden	1.119	1.092	1.101
	Erasmusstudenten	88	108	96
Lessius Mechelen	Afgestudeerden	896	977	941
	Erasmusstudenten	49	52	58
KH Leuven	Afgestudeerden	1.148	1.231	1.289
	Erasmusstudenten	94	104	120
KH Brugge-Oostende	Afgestudeerden	782	778	790
	Erasmusstudenten	83	82	104
Lessius Antwerpen	Afgestudeerden	619	671	610
	Erasmusstudenten	65	69	81
Artesis Hogeschool	Afgestudeerden	1.212	1.076	1.054
	Erasmusstudenten	106	115	118
Xios Hogeschool Limburg	Afgestudeerden	599	634	618
	Erasmusstudenten	32	27	43
Arteveldehogeschool	Afgestudeerden	1.623	1.842	1.723
	Erasmusstudenten	114	124	159
KH Kempen	Afgestudeerden	1.405	1.438	1.425
	Erasmusstudenten	79	118	106
Plantijn Hogeschool	Afgestudeerden	671	689	663
	Erasmusstudenten	83	97	113
HUB-EHSAL	Afgestudeerden	783	1.239	1.285
	Erasmusstudenten	46	120	105

¹⁰⁹ Studentenmobiliteit: studie en stage. Docentenmobiliteit: onderwijsopdrachten.

¹¹⁰ Gegevens over het aantal afgestudeerden aan de HUB-KUBrussel zijn niet voorhanden.

¹¹¹ Het gaat om professioneel gerichte bachelors, basisopleidingen van één cyclus, masters en basisopleidingen van twee cycli.

		2007-2008	2008-2009	2009-2010
Hogeschool Gent	Afgestudeerden	2.873	2.864	2.947
	Erasmusstudenten	163	188	240
Hogeschool West-Vlaanderen	Afgestudeerden	896	899	922
	Erasmusstudenten	60	84	92
Hogeschool Sint-Lukas Brussel	Afgestudeerden	115	88	123
	Erasmusstudenten	9	2	15
Erasmushogeschool Brussel	Afgestudeerden	929	956	864
	Erasmusstudenten	67	90	102
Hogere Zeevaartschool	Afgestudeerden	66	50	43
	Erasmusstudenten	3	2	4
Groep T-Internationale Hogeschool	Afgestudeerden	318	317	331
	Erasmusstudenten	4	9	16

Bron: Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie.

Tabel 10 – Evolutie docentenmobiliteit per universiteit¹¹²

		2007-2008	2008-2009	2009-2010
Universiteit Gent	Totaal docenten ¹¹³	1.439,80	1.512,60	1.608,70
	Erasmusdocenten	65	81	60
Universiteit Antwerpen	Totaal docenten	638,80	646,00	638,90
	Erasmusdocenten	24	18	20
Katholieke Universiteit Leuven	Totaal docenten	1.461,60	1.471,00	1.492,90
	Erasmusdocenten	40	48	49
Universiteit Hasselt	Totaal docenten	168,50	178,60	182,50
	Erasmusdocenten	3	5	5
HUB-KU Brussel	Totaal docenten	46,30	31,80	28,80
	Erasmusdocenten	1	0	1
Vrije Universiteit Brussel	Totaal docenten	531,90	537,50	530,30
	Erasmusdocenten	7	2	13

Bron: Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie.

¹¹² In het Statistisch Jaarboek wordt het personeel van de transnationale Universiteit Limburg bij dat van de Universiteit Hasselt geteld.

¹¹³ Zelfstandig academisch personeel en assiterend academisch personeel ten laste van de werkingsuitkeringen uitgedrukt in voltijdse eenheden.

Tabel 11 – Evolutie docentemobiliteit per hogeschool¹¹⁴

		2007-2008	2008-2009	2009-2010
Hogeschool Sint-Lukas Brussel	Totaal docenten ¹¹⁵	72,75	72,93	76,21
	Erasmusdocenten	10	4	1
KH Limburg	Totaal docenten	393,45	401,13	414,79
	Erasmusdocenten	31	16	14
KH Brugge-Oostende	Totaal docenten	231,47	238,89	241,83
	Erasmusdocenten	37	30	20
Provinciale Hogeschool Limburg	Totaal docenten	262,80	270,84	276,41
	Erasmusdocenten	12	11	7
Lessius Antwerpen	Totaal docenten	139,90	155,25	168,06
	Erasmusdocenten	23	30	16
Hogeschool West-Vlaanderen	Totaal docenten	277,06	284,75	291,45
	Erasmusdocenten	23	25	16
KH Kempen	Totaal docenten	444,62	454,84	464,16
	Erasmusdocenten	42	43	37
Lessius Mechelen	Totaal docenten	259,22	257,45	260,20
	Erasmusdocenten	25	23	23
KH Zuid-West-Vlaanderen	Totaal docenten	396,33	418,25	440,47
	Erasmusdocenten	45	58	50
XIOS Hogeschool Limburg	Totaal docenten	189,65	203,40	208,60
	Erasmusdocenten	6	12	7
Arteveldehogeschool	Totaal docenten	505,33	508,96	525,30
	Erasmusdocenten	82	111	97
KH Sint-Lieven	Totaal docenten	333,46	331,70	332,30
	Erasmusdocenten	27	20	32
Plantijn-Hogeschool	Totaal docenten	161,39	162,13	164,24
	Erasmusdocenten	14	13	17
Hogeschool Wetenschap & Kunst	Totaal docenten	456,89	440,62	383,59
	Erasmusdocenten	15	20	17
Karel de Grote-Hogeschool	Totaal docenten	519,75	516,69	515,82
	Erasmusdocenten	39	43	54
Erasmushogeschool Brussel	Totaal docenten	337,92	335,40	325,18
	Erasmusdocenten	14	26	19
KH Leuven	Totaal docenten	354,47	365,90	347,65
	Erasmusdocenten	46	60	72
HUB-EHSAL	Totaal docenten	257,98	275,22	346,44
	Erasmusdocenten	9	23	22
Artesis Hogeschool	Totaal docenten	528,41	540,74	528,63
	Erasmusdocenten	24	39	56
Hogeschool Gent	Totaal docenten	925,82	951,01	950,18
	Erasmusdocenten	14	24	45
Groep T-Internationale Hogeschool	Totaal docenten	127,98	128,82	131,37
	Erasmusdocenten	0	1	2

Bron: Statistisch Jaarboek, cijfers EPOS en administratie.

¹¹⁴ Geen gegevens beschikbaar over het aantal docenten in de Hogere Zeevaartschool voor de academiejaren 2007-2008 en 2008-2009.

¹¹⁵ Onderwijzend personeel ten laste van de werkingsuitkeringen uitgedrukt in voltijdse eenheden (na consolidatie door de regeringscommissarissen).

BIJLAGE 2

Erasmus studenten- en docentenmobiliteit¹¹⁶ per gastland

Tabel 12 –Studentenmobiliteit per gastland (2009-2010)

Gastland	Aantal Erasmusstudenten	%
Spanje	761	21,61%
Frankrijk	731	20,76%
Nederland	273	7,75%
Duitsland	232	6,59%
Italië	213	6,05%
Portugal	208	5,91%
Groot-Brittannië	192	5,45%
Zweden	162	4,60%
Finland	135	3,83%
Denemarken	105	2,98%
Ierland	69	1,96%
Noorwegen	69	1,96%
Oostenrijk	57	1,62%
Turkije	54	1,53%
Tsjechië	50	1,42%
Polen	49	1,39%
Hongarije	39	1,11%
Malta	27	0,77%
Griekenland	24	0,68%
Slovenië	19	0,54%
Estland	15	0,43%
Litouwen	10	0,28%
Roemenië	9	0,26%
Bulgarije	7	0,20%
IJsland	5	0,14%
Letland	3	0,09%
Slovakije	2	0,06%
Cyprus	1	0,03%

Bron: cijfers EPOS.

Tabel 13 –Studentenmobiliteit voor studies en stages per gastland (2009-2010)

Gastland	Studies	%	Gastland	Stages	%
Spanje	700	23,50%	Nederland	132	24,35%
Frankrijk	617	20,71%	Frankrijk	114	21,03%
Italië	198	6,65%	Spanje	61	11,25%
Duitsland	184	6,18%	Groot-Brittannië	56	10,33%
Portugal	179	6,01%	Duitsland	48	8,86%
Zweden	156	5,24%	Portugal	29	5,35%
Nederland	141	4,73%	Italië	15	2,77%
Groot-Brittannië	136	4,57%	Finland	15	2,77%
Finland	120	4,03%	Ierland	14	2,58%
Denemarken	98	3,29%	Oostenrijk	10	1,85%
Noorwegen	60	2,01%	Noorwegen	9	1,66%
Ierland	55	1,85%	Denemarken	7	1,29%
Turkije	48	1,61%	Zweden	6	1,11%
Oostenrijk	47	1,58%	Turkije	6	1,11%
Tsjechië	47	1,58%	Tsjechië	3	0,55%
Polen	46	1,54%	Polen	3	0,55%
Hongarije	38	1,28%	Malta	3	0,55%
Malta	24	0,81%	Bulgarije	3	0,55%
Griekenland	23	0,77%	Slovenië	2	0,37%

¹¹⁶ Studentenmobiliteit omvat zowel studie- als stagemobiliteit. Docentenmobiliteit betreft enkel de onderwijsopdrachten in het buitenland.

Gastland	Studies	%	Gastland	Stages	%
Slovenië	17	0,57%	Litouwen	2	0,37%
Estland	15	0,50%	Hongarije	1	0,18%
Litouwen	8	0,27%	Griekenland	1	0,18%
Roemenië	8	0,27%	Roemenië	1	0,18%
Bulgarije	4	0,13%	IJsland	1	0,18%
IJsland	4	0,13%			
Letland	3	0,10%			
Slovakije	2	0,07%			
Cyprus	1	0,03%			

Bron: cijfers EPOS.

Tabel 14 –Docentenmobiliteit per gastland (2009-2010)

Gastland	Aantal Erasmusdocenten	%
Spanje	93	11,98%
Finland	85	10,95%
Nederland	79	10,18%
Frankrijk	52	6,70%
Portugal	49	6,31%
Polen	47	6,06%
Turkije	35	4,51%
Italië	34	4,38%
Groot-Brittannië	34	4,38%
Zweden	29	3,74%
Noorwegen	29	3,74%
Duitsland	28	3,61%
Denemarken	24	3,09%
Oostenrijk	20	2,58%
Roemenië	18	2,32%
Ierland	15	1,93%
Hongarije	15	1,93%
Griekenland	15	1,93%
Letland	15	1,93%
Tsjechië	13	1,68%
Litouwen	12	1,55%
Estland	11	1,42%
Slovakije	9	1,16%
Bulgarije	8	1,03%
Slovenië	5	0,64%
Malta	2	0,26%

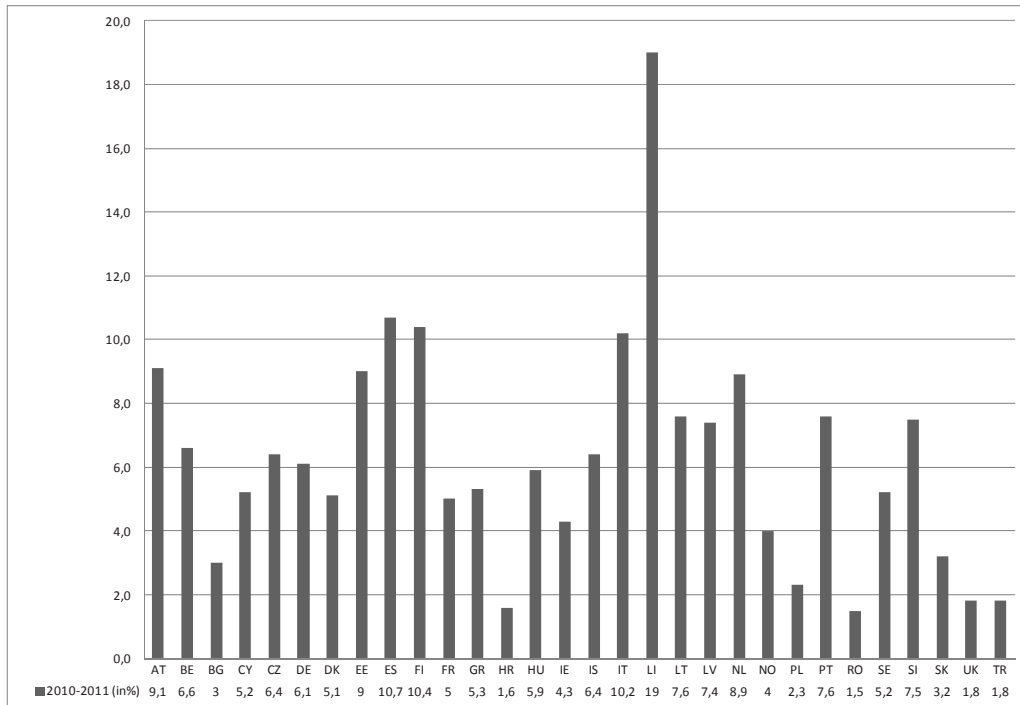
Bron: cijfers EPOS¹¹⁷.

¹¹⁷ Van een docent is het gastland niet beschikbaar.

BIJLAGE 3

Aandeel Erasmus-studenten in totaal aantal afgestudeerden

Figuur 3– Aandeel Erasmus-studenten in totaal aantal afgestudeerden (2010)



AT: Oostenrijk, BE: België, BG: Bulgarije, CY: Cyprus, CZ: Tsjechië, DE: Duitsland, DK: Denemarken, EE: Estland, ES: Spanje, FI: Finland, FR: Frankrijk, GR: Griekenland, HR: Kroatië, HU: Hongarije, IE: Ierland, IS: IJsland, IT: Italië, LI: Liechtenstein, LT: Litouwen, LV: Letland, NL: Nederland, NO: Noorwegen, PL: Polen, PT: Portugal, RO: Roemenië, SE: Zweden, SK: Slovakije, SL: Slovenië, UK: Verenigd Koninkrijk, TR: Turkije.

Bron: European Commission, Erasmus – Facts, Figures & Trends. The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2010-11, 2012, p. 26.

BIJLAGE 4

Antwoord van de Vlaamse minister van Onderwijs

4 oktober 2012

Betreft: ontwerpverslag audit van de internationale mobiliteit in het kader van Erasmus

Geachte heer Desomer,

Met veel belangstelling heb ik het ontwerpverslag gelezen dat het Rekenhof opstelde naar aanleiding van zijn onderzoek naar de uitvoering van het Erasmusprogramma in Vlaanderen.

Eenzijds ben ik het eens met een aantal van uw vaststellingen. Zo is het correct dat de gegevensverzameling met betrekking tot studenten- en docentenmobiliteit nog onvoldoende ontwikkeld is. Het betreft dan ook één van de prioriteiten van mijn actieplan mobiliteit. Ik ben ervan overtuigd dat we in samenwerking met alle betrokkenen op korte termijn vooruitgang kunnen boeken op dit punt.

Anderzijds wil ik u een aantal bedenkingen bij het ontwerpverslag formuleren. Ze hebben hoofdzakelijk betrekking op de afbakening van de audit en de manier waarop het ontwerpverslag tot stand is gekomen.

De scope van het onderzoek wordt aangekondigd als het Vlaamse beleid inzake Erasmus. Indien men dit beleid grondig wil onderzoeken kan men echter nauwelijks abstractie maken van het Europese beleid en de Europese regels die EPOS en de Vlaamse overheid moeten naleven bij de uitvoering van het programma. Op basis van het ontwerpverslag stel ik vast dat deze Europese dimensie onvoldoende geïntegreerd werd in het onderzoek.

Met de focus op het Vlaamse beleid inzake internationale studentenmobiliteit worden bepaalde bevindingen hieromtrent ten onrechte geprojecteerd op het Erasmusprogramma. Zoals u weet, wordt de uitvoering van het Een Leven Lang Leren Programma in Vlaanderen jaarlijks onderworpen aan een evaluatie door de Europese Commissie. De overwegend positieve feedback die EPOS de voorbije jaren mocht ontvangen over de implementatie van Erasmus wordt in het ontwerpverslag gereduceerd tot een onbelangrijke vaststelling die verder geen invloed heeft op de conclusies.

Tot slot wens ik nog te wijzen op de reacties die u werden bezorgd door het departement Onderwijs en Vorming en door EPOS. Deze reacties leverden enkele belangrijke aanvullingen en verduidelijkingen. Ze werden echter slechts minimaal geïntegreerd in het verslag, terwijl toch verwacht mocht worden dat zij minstens aanleiding zouden geven tot een meer genuanceerde formulering van bepaalde conclusies.

Ik verzoek u dan ook om deze waardevolle reacties alsnog op een duidelijke manier te integreren in het verslag, teneinde tot een meer evenwichtig resultaat te komen.

Met de meeste hoogachting,

Pascal Smet

Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel



DRUK

Albe De Coker

ADRES

Rekenhof
Regentschapsstraat 2
B-1000 Brussel

TEL.

+32 2 551 81 11

FAX

+32 2 551 86 22

www.rekenhof.be